

KAINUUN YMPÄRISTÖKESKUKSEN RAPORTTEJA 2 | 2006

Maatalousympäristön luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma

Kajaanin Paltaniemi

**Anna Lassila
Teppo Helo**

KAINUUN YMPÄRISTÖKESKUKSEN
RAPORTTEJA 2 | 2006

Maatalousympäristön luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma

Kajaanin Paltaniemi

Anna Lassila ja Teppo Helo

Kajaani 2006
KAINUUN YMPÄRISTÖKESKUS

KAINUUN
YMPÄRISTÖKESKUS

KAINUUN YMPÄRISTÖKESKUKSEN RAPORTTEJA 2 | 2006

Kainuun ympäristökeskus

Taitto: Anna Lassila
Kansi: Seija Kemppainen
Teksti: Anna Lassila, Teppo Helo (kappale 4)
Valokuvat: Anna Lassila

Julkaisu on saatavissa myös internetissä
<http://www.ymparisto.fi/julkaisut>

Kajaanin Kirjapaino Oy, Kajaani 2006

ISBN 952-11-2422-9 (nid.)
ISBN 952-11-2423-7 (PDF)
ISSN 1796-1955 (pain.)
ISSN 1796-1963 (verkkok.)

SISÄLLYS

1 Johdanto.....	5
2 Käytetyt menetelmät ja työn eteneminen.....	6
3 Paltaniemen historiallinen kylä.....	8
3.1 Kainuun kulttuurin kehto.....	8
3.2 Maiseman ja luonnonympäristön peruspiirteet	9
3.3 Lentokentän paahdeympäristö	10
3.4 Maatalous ennen ja nyt.....	10
4 Paltaniemen linnusto	12
4.1 Muuton aikaiset ja alueella ruokailevat lajit.....	12
4.2 Peltolinnut.....	13
4.2.1 Varsinaiset peltolajit	13
4.2.2 Reunalajit	14
4.2.3 Peltojen metsälajit	14
4.2.4 Maaseudun pihajajit	15
5 Erityisympäristötuet ja niiden hakeminen	15
5.1 Hakuaika on keväällä.....	16
5.2 Perinnebiotoopin hoito.....	16
5.3 Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen	17
6 Hoidon yleiset periaatteet	19
7 Luonnon monimuotoisuuskohdeet	20
7.1 Yhteenveto kohteista	20
7.2 Kohdekuvaukset ja hoitosuositukset.....	22
7.3 Yleiset kuvaukset ja suositukset	37
7.3.1 Viljelystä poistuneet pellot.....	37
7.3.2 Teiden pientareet	37
7.3.3 Puukujanteet ja yksittäispuut.....	38
7.3.4 Ladot ja niiden ympäristöt	38
7.3.5 Ojat ja pellonpientareet	38
7.3.6 Purot	39
7.3.7 Muranottopaikat ja muut pienkosteikot	39
7.3.8 Törmä ja rantatasanne.....	39
7.3.9 Vanhat rantametsät	40
7.3.10 Pihaniityt.....	40
7.3.11 Vanhat ja uudemmat pihapiirit.....	40
Lähteet.....	41
Liite 1. Hyväksyttyjä kustannuksia erityistukisopimuksissa	42
Liite 2. Yhteenveto kohteista, niiden hoidosta ja pinta-aloista	43
Liite 3. Kohdekartta	44
Kuvailulehti	46

1 Johdanto

Tämän työn tavoitteena on ollut kartoittaa Paltaniemen maatalousympäristössä olevia luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaita kohteita sekä lisätä alueen asukkaiden tietoa näistä kohteista ja niiden hoidosta. Maatalousympäristön luonnon monimuotoisuudella (LUMO) tarkoitetaan pelto- sekä laidun- ja niittyalueilla olevaa erilaisten elinympäristöjen ja lajien runsautta. Nämä elinympäristöt ovat yleensä maataloustoiminnan seurauksena syntyneitä ja myös niiden säilymisen kannalta maataloustuotannon jatkuminen on oleellista.

Uhanalaisimpia maatalousympäristön lajeja ovat erilaisten perinnebiotooppien eli perinne- maisemien lajit. Perinnebiotoopit ovat perinteisen karjatalouden muovaamia niitettyjä tai laidunnettuja alueita. Luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeimpiä ovat avoimet niityt, sillä niissä elää selvästi monipuolisempi kasvi- ja eläinlajisto kuin muualla maatalousympäristössä (Pykälä ja Alanen 2004). Perinnebiotooppien lisäksi maatalousympäristöstä löytyy runsaasti muita usein pienialaisempia kohteita, reuna- vyöhykkeitä, puu- ja pensassaarekkeitä ja pien- naralueita, jotka tarjoavat vaihtelevia puoliavoi- mia elinympäristöjä maatalousympäristössä viih- tyville lajeille.

Maatalouden muuttuneet tuotantotavat ja me- netelmät näkyvät myös ympäristössä ja maise- massa. Maatalouden ympäristötuen erityistuki pyrkii osaltaan edistämään näiden luonnon kan- nalta arvokkaiden alueiden hoidon ja käytön jat- kumista. Maatalouden ympäristötukijärjestelmän ohjelmakausi vaihtuu vuoden 2007 alussa. Tässä suunnitelmassa on noudatettu tulevalle kaudelle

hyväksyttyä ohjelmaa (Maa- ja metsätalousmi- nisteriö 3.8.2006). Monipuolisen maataloustuo- tannon ja maatalousympäristön säilyminen yllä- pitää ja edistää myös alueen maisemallisia ja kulttuurihistoriallisia arvoja. Avainasemassa ovat alueen viljelijät ja myös muut maanomistajat. Toivottavasti tämä työ kannustaa viljelijöitä, muita kyläläisiä ja asianosaisia yhteistyöhön ja ajatustenvaihtoon näiden asioiden tiimoilta.

Suunnittelualueeksi valittiin Kajaanin Paltanie- men valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Haapanen ja Heikkilä 1992b). Sitä laajennettiin niin, että mukaan saatiin kylän ympärillä olleita entisiä niittyalueita. Suunnittelualueen pinta-ala on noin 1120 hehtaaria. Suunnittelualueen raja- us näkyy sivun 7 kartassa. Maa- ja metsätalousmi- nisteriö rahoittaa LUMO- yleissuunnitelmien laa- timista. Tämä on Kainuussa toinen LUMO- yleis- suunnitelma, ensimmäinen tehtiin Sotkamon Naapurivaaralle kesällä 2004 (Seitapuro 2005).

Suunnitelman on laatinut Anna Lassila Kai- nuun ympäristökeskuksesta. Teppo Helo teki alueelta lintulaskentoja ja on kirjoittanut alueen linnustoa käsittelevän kappaleen. Hankkeen to- teutumista on seurannut ja avustanut ohjaus- ryhmä, jossa olivat mukana biologi Maarit Vainio Kainuun ympäristökeskuksesta, metsätalousinsi- nööri Pekka Korhonen Kainuun TE- keskuksesta, kasvinviljelyneuvoja Matti Partanen Pro Agria Kainuusta, maanviljelijä Juhani Rimpiläinen Maataloustuottajain Kainuun liitosta, ympä- ristönsuojelusuunnittelija Inkeri Neuvonen Ka- jaanin kaupungilta ja maataloussihteeri Airi Heikkinen Kajaanin kaupungilta. Kiitos kaikille yhteistyöstä.

2 Käytetyt menetelmät ja työn eteneminen

Suunnitelman laatimisessa noudatettiin Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitteluoppaan ohjeistusta (Heikkilä 2002). Esiselvityksessä kartoitettiin suunnittelua palvelevaa taustatietoa. Tietolähteinä käytettiin mm. ympäristöhallinnon Hertta- paikkatietokantaa ja Kainuun maakuntakaavaehdotusta asiakirjoi-neen (Kainuun maakuntakaava 2020). Kylän maankäytön historiaa selvitettiin vuonna 1865 piirretyksi merkityn pitäjänkartan sekä 1960- ja 1990- lukujen peruskarttojen avulla. Niiden avulla oli mahdollista selvittää vanhojen niitty- ja laidunalueiden sijainnit sekä tutkia muitakin maatalousympäristössä tapahtuneita muutoksia. Myös Kainuun Museon kuva-arkistosta löytyi paljon kuvia Paltaniemeltä. Kylän historiaan liittyvät tiedot, ellei lähdettä ole erikseen merkitty, on saatu kyläläisiltä maastokäyntien ja puhelinsoittojen yhteydessä.

Arvokkaita kohteita kartoitettiin maastossa touko-elokuussa. Nykyisiin peltoalueisiin liittyvien alueiden lisäksi käytiin läpi esiselvityksessä löytyneitä vanhoja niitty- ja laidunalueita. Viljelijöihin oltiin yhteydessä joko ennen tai jälkeen maastokäynnin. Tilan alueella olevia kohteita tarkasteltiin lohkokartoilta, ja osa viljelijöistä läh-

ti maastoon näyttämään kohteita. Paltaniemellä on muutamia tiloja, jotka eivät ole mukana EU: n maataloustukijärjestelmässä tai joiden omistajat eivät enää harjoita maataloutta. Heille erityisympäristötukien hakeminen ei ole mahdollista, mutta nämäkin alueet ovat suunnitelmassa mukana. Soveltuvista kohteista laadittiin lyhyet kuvaukset ja mietittiin kohteelle sopiva hoito. Kohteet rajattiin kartoille Arcview 3.2- paikkatieto-ohjelman avulla.

Hankkeen alkamisesta tiedotettiin viljelijöitä kirjeitse ja heille lähetettiin erityisympäristötuista kertova esite (Haaranen ym. 2005) sekä Maatilan luonnonhoito - opas (Turtola 2002). Kaikille kyläläisille avoin tiedotustilaisuus pidettiin Paltaniemellä 5.6.06. Siellä kerrottiin hankkeen tavoitteista sekä esiselvityksessä löytyneistä tuloksista ja koottiin tietoja kyläläisiltä. Toinen yleisötilaisuus oli 24.8. Tuolloin esiteltiin löytyneitä kohteita ja mietittiin niiden hoitomahdollisuuksia. Maaomistajat kutsuttiin tilaisuuteen kirjeellä. Kohde-esittelyt ja karttaluonnos olivat nähtävillä tutustumista ja kommentointia varten Eino Leino- talolla samalla viikolla. Valmis raportti lähetettiin alueen viljelijöille ja muille asianosaisille.

Paltaniemi kuuluu Kajaanin kaupunkiin.

LUMO- suunnittelualueen raja. Valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita laajennettiin niin, että alueeseen saatiin mukaan kylän vanhoja niittymaita. Alue rajautuu Kajaanin lentokenttään. Pohjoisreunalla kulkeva museotie on maakunnallisesti merkittävä kohde. Suunnittelualueen pinta-ala on noin 1120 hehtaaria.

3 Paltaniemen historiallinen kylä

3.1

Kainuun kulttuurin kehto

Oulujärven Paltaselän rannalla sijaitsevalla Paltaniemellä on vaiherikas ja pitkä historia. Paltaniemi on ollut Kainuun kirkollinen ja hallinnollinen keskus vuosina 1600-1850. Tähän lienee vaikuttanut kylän suotuisa sijainti vesistöreittien risteyksessä, joita pitkin alueelta on ollut yhteys Ouluun, Hyrynsalmen reitin kautta Vienanmerelle ja Sotkamon reitin kautta Laatokalle asti (Virkkunen 1919; Vartiainen 1931 viitt. Keränen 1970). Kajaaninjoen varrella on runsaasti esihistoriallisesta asutuksesta kertovia muinaismuistoja. Paltaniemen ainoa kiinteä muinaismuisto on Kirkkoniemen kärjessä sijaitseva vuosina 1599-1717 käytössä ollut hautausmaa. Nykyisen asutuksen edeltäjät saapuivat alueelle 1500-luvulla, ja vuoden 1569 veroluettelossa Paltaniemelle oli merkitty jo 16 veroa maksavaa talonpoikaa (Vartiainen 1931 viitt. Keränen 1970).

Alueella on edelleen runsaasti vanhaa rakennuskantaa sekä vanhoja pihapiirejä. Vanhimmat osat kylästä on arvioitu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Tällä alueelle on meneillään KUMARA 2006 – hanke, jossa korjataan vanhoja rakennuksia. Alueen pohjoisreunan männiköiden läpi mutkittellee museotie Kirkkoniemestä Kuvakirkolle. Tie on saanut alkunsa 1720-luvulla, jolloin Kuvakirkkoa rakennettiin (Heikkinen 2003, 147). Kuvakirkko

on edelleen Paltaniemen tunnetuimpia matkailukohteita. Paltaniemi on Eino Leinon syntymäpaikka ja lapsuudenmaisema. Hänen syntymäkotinsa Hövelöön liittyvät myös Kalevalan alkuvaiheet. Se oli Lönnrotin kotina hänen aloittaessaan Kalevalan kirjoittamisen.

Paltaniemi kuuluu Kajaanin kaupunkiin. Asukkaita on tällä hetkellä 520. Suurin osa alueen asukkaista saa toimeentulonsa muualta kuin maa- ja metsätaloudesta. Viime vuosien väestönkasvu on ollut nopeaa, yli 25 % viimeisen 15 vuoden aikana (Kajaanin kaupunki 2006). Paltaniemen rakentamista ohjaa kunnanvaltuuston vuonna 1986 vahvistama oikeusvaikutukseton osayleiskaava. Suunnittelualueen itäisimmät osat ovat kaupunginvaltuusto hyväksymän Hannusrannan osayleiskaavan alueella. Alueelle laaditaan parhaillaan kulttuuriympäristöohjelmaa. Myös uusi maakuntakaava on tekeillä. Kainuun maakuntakaava 2020 – ehdotuksessa Paltaniemen kylä on merkinnällä taajaman alakeskus. Valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen liittyy seuraava suunnittelumääräys: *Alueiden suunnittelussa ja rakentamisessa tulee ottaa huomioon maisema-alueiden kokonaisuudet ja ominaispiirteet sekä on turvattava merkittävien maisemallisten arvojen säilyminen.*

Pappilanniemen peltoja Kirkkoniemestä päin vuonna 1938 otetussa kuvassa. Edessä näkyy vuonna 1836 valmistunut pappila. Kuvan on ottanut Erkki Mikkola (Kainuun museon kokoelmat k 400:10).

Paltaselän maisemia Sutelanperältä. Paltaniemi kuuluu Oulujärven seudun maisemamaakuntaan, jota hallitsevat upealle suurjärvelle avautuvat maisemat (Haapanen ja Heikkilä 1993a, 32).

3.2

Maiseman ja luonnonympäristön peruspiirteet

Paltaniemi sijaitsee Oulujärven työntyvän jyrkkäreunaisen, päältä tasaisen törmän päällä. Alue kuuluu Oulujärven seudun maisemamaakuntaan, jota hallitsevat upealle suurjärvelle avautuvat maisemat (Haapanen ja Heikkilä 1993a, 32). Paltaniemen maisemien hallitseva ominaisuus on pinnanmuotojen tasaisuus. Törmän päällä korkeusvaihtelut ovat vähäisiä. Tasalakinen törmä syntyi, kun jääkauden sulavesivirrat kasasivat syvään veteen hienosta ja karkeasta hiedasta tasalakisen deltamuodostuman. Samaan muodostelmaan kuuluu itäpuolella oleva Pekonkankaan-Salmijärven harjijensuojeluohjelmaan kuuluva alue (Kemiläinen 1988: 11).

Alueen luoteiskulmassa jopa 10 metrin korkuinen törmä madaltuu vähitellen itään ja etelään päin mentäessä. Törmä syntyi kun Oulujärven alas kallistui maankohoamisen seurauksena kohti kaakkoa, jolloin aallokko kulutti rantatörmää jopa useita metrejä vuodessa. 1951 alkaneen Oulujärven säännöstelyn jälkeen vedenpinta on alentunut ja vesi ei enää kuluta törmää. Tämän jälkeen törmä ja myös sen juurella oleva rantatasanne ovat alkaneet metsittyä (Kemiläinen 1988: 13).

Kylän keskellä olevat viisi pientä lampea ovat jääkauden jälkeen syntyneitä suppakuoppia (Kemiläinen 1988: 16). Lammista pienin, Kaak

kolampi, on jo kasvanut umpeen ja toiseksi pienimmän, Kourulammen, veden laatu on heikko. Lampien välille on kaivettu laskuojia hätäaputoiminä, jonka jälkeen niiden vedenpinta laski noin metrin. Peltoalueita halkovaa Kotipurua (yläjuoksulla Likopuro) on monin paikoin ruopattu ja perattu. Luonnontilaisempaa on säilynyt siihen laskeva pieni Hövelönpuro.

Paltaniemen alue kuuluu keskiboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen, jonka kasvillisuudessa on piirteitä sekä eteläisestä että pohjoisesta lajistosta. Alue sijaitsee Kainuun lehto- ja lettokeskuksen reunoilla. Paltaniemen kallioperä muodostuu pääosin happamista gneissikivilajeista, joten varsinaista kalkkivaikutusta ei ole täällä havaittavissa. Pohjoisrannan metsien lajisto on kulttuurivaikutteista. Metsätyyppi muuttuu itäreunan karuista mäntykankaista puolukka - mustikka tyyppin (VMT) kautta Kirkkoniemen lehtomaiseen kankaaseen (GoMT). Rantatörmällä kasvaa nuorta lehtipuuvaltaista puustoa, ja rinteiden tyvellä on lehtomaista tulvametsää (Kukkoja ym. 1988, 46-47). Kirkkoniemestä on useita havaintoja liito-oravasta (Hurme 2001). Koulun takana kasvava kookas mänty on suojeltu luonnonmuistomerkeksi.

Uhanalaisten kasvien rekisteristä (UHEX) löytyy vanhoja tietoja alueen kasvillisuudesta. Yli sadan

vuoden takaa (1899) on tieto tikankontin ja horkkakatkeron esiintymisestä alueella. Myös nykyisin harvinaista ruispeltojen rikkaruohoa, pelto-ruskojuurta, on kasvanut Paltaniemen ruispelloissa kesällä 1888. Tämä havainto on Lönnbohm'n nimellä eli se viittaisi Eino Leinon (Lönnbohm) lapsuudenkodin Hövelön maisemiin. Suikeanoidanlukkoo on kasvanut vuonna 1969 tienpienareella ja 15 vuoden takaa on havainto Kuvakirkon lähellä kasvaneesta ahonoidanlukosta. Kotipuron varrelta on löydetty lettorikkoo viimeksi vuonna 1969. Törmän alla olevalla tasanteella on kasvanut vaarantunutta kiiltosirppisammalta vielä vuonna 1985.

Paltaniemellä ei ole yhtään kartoitettua perinnemaisemakohdetta (Vainio ym. 2000, Seitapuro 2004) eikä myöskään luonnonsuojelukohteita. Perhosia on tutkittu tarkemmin viereisen lentokentän alueelta. Perinnemaisemien hyönteisiä on Kainuussa tutkittu Melalahden ja Naapurivaaran alueella. (Leinonen ja Itämies 2001).

3.3

Lentokentän paahdeympäristö

Tällä hetkellä Paltaniemen lajistollisesti arvokain perinnebiotooppeja korvaava elinympäristö sijaitsee viereisen lentokentän kiitoratojen reunoilla. Siellä kasvaa poikkeuksellisen laajalti edustavaa pienruoho- ja varpuniittyä, jonka lajistoon kuuluvat mm. kanerva, jäkki, kissankäpälä, ahomansikka ja aholeinikki. Alueella kasvaa myös runsaasti noidanlukkoja: sata ketonoidanlukkoo (silmälläpidettävä), neljä suikeanoidanlukkoo (vaarantunut) ja neljä ahonoidanlukkoo (silmälläpidettävä) (Vainio 2004).

Myös lentokentän perhoslajisto on runsas. Siellä esiintyy erityisesti kuivien ja paahteisten paikkojen lajeja. Paltaniemen lentokenttäalue on arvokas paahdealue Kainuussa ja koko Suomenkin mittakaavassa. Kesien 2002-2005 aikana alueelta on tavattu yhteensä 528 perhoslajia. Näiden joukossa on kaksi jo aikaisemmin hävinneeksi luokiteltua lajia: koukerokoiso ja karjalanharmokääriäinen. Alueelta on tavattu myös seuraavat vaarantuneeksi luokitellut lajit: kypälälattakoi, kanervapussikoi, päivänkakkarakenttääriäinen, ahokenttääriäinen, sahayökkönen (Leinonen ja Itämies 2005).

Lentokenttä rakennettiin vuosina 1940-1956 Paltaniemen entisille niitty-, laidun- ja metsä-

maille. Ainakin Pankkolan talon lehmät laidunsivat lentokentän alueella. 50 vuotta jatkunut vuosittainen niitto yhdessä karun maaperän sekä vanhan maankäytön historian kanssa ovat luoneet tämän runsaslajisen elinympäristön.

3.4

Maatalous ennen ja nyt

Paltaniemen pellot ovat tasaiset ja lähes kivettömät. Vaihtelua tuovat kosteusolot. Kuivimmat, karkealla hietamaalla olevat pellot sijaitsevat Paltaniemen pohjoisreunalla Sutelanperältä Immolan talolle asti. Alueen pelloista valtaosa sijaitsee hienoilla hieta- ja hiesumailla. Hövelönlahden perukassa ja Kotipuron alueella Toppilasta Päivölään on savipitoisia pelloja. Kosteimmat pellot löytyvät lentokentän länsipuolelta, Kotipuron sekä Haukilammen ympäriltä. Näiden maaperä on eloperäistä, soistumisen seurauksena syntyntä saraturvetta. Nämä pellot sijaitsevat Kotipuron vanhan, vuoden 1865 pitäjänkartassa näkyvän uoman ympärillä. Kevättulvat ovat ongelma tällä alueella, jopa runsaat kesäsateet voivat nostaa veden pellolle. Moreenipeitteisiä kallioalueita on ainoastaan alueen lounaiskulmassa (Geologian tutkimuskeskus 2002, 2003). Oulujärvi vaikuttaa suotuisasti alueen pienilmastoon. Kasvukausi on ympäristöään pidempi. Huomatavinta tämä pienilmaston vaikutus on Kirkkoniemessä.

Valtaosa Paltaniemen vanhimmista jopa 400 vuotta vanhoista pelloista sijaitsee kylän pohjois- ja länsireunalla, kantatalojen ympärillä. 1800-luvun puolivälissä tehdyn isojaon jälkeen Paltaniemen kylässä oli 15 kantataloa, joilla oli enimmillään 1900-luvun alussa (1901-1910) yhteensä 22 torppaa ja 55 mäkitupaa (Keränen 1970, 87, liite 4).

Peltoalueiden lisäksi kyläläisillä oli laajat niitty-laidunalueet kylän koillis- ja itäpuolella. Heinää niitettiin Paltaselän rannalla sekä Likopuron ympärillä olevilta kosteilta luonnonniityiltä, Sutelanperänniityltä, Rantaniityiltä, Pappilanluhdasta ja Likopuronniityiltä. Vanhat niittyalueet näkyvät hyvin viereisellä sivulla olevassa vuoden 1865 pitäjänkartassa. Myös lehmät laidunsivat päivisin kylän ulkopuolella olevilla metsä- ja hakamailla. Silloisen kylän reunoilla Nurmelan ja Rajalan kohdalla oli portit, joista eläimet päästettiin laitumelle. Laidunalueet ulottuivat aina

Honkakalliolle asti, myös nykyisen lentokentän alueella oli laidunmaita.

1950- luvulla maatalous muuttui. Pitkään jatkunut luonnonheinän niitto päättyi. Tuolloin myös raivattiin pelloiksi ja asutettiin vanhemman asutuksen eteläpuolella olevia entisiä laidun- ja metsämaita Kotipuron ympärillä sekä Leppiniemessä. Oulujärven rantojen laidunnus jatkui paikoin vielä 1970- luvulle asti. Pisimpään rantalaidunnus lieene jatkunut Hövelön tilan rannoilla, joilla on edelleen nähtävissä puoliavoin rantatörmä. Kolmen talon lampaita pidettiin Maa-Honkisen - saarella 1950- luvun loppuun asti. Tuolloin lehmiä oli lähes joka talossa ja kylässä oli parhaimmillaan 38 maidonlähettäjä.

Tällä hetkellä Paltaniemellä tuotetaan pääasiassa maitoa, viljaa ja heinää. Huomattava osa peltopinta-alasta on nurmella eli ympärivuotisen kasvipeitteen peitossa. Paltaniemellä on 12 EU:n -

tukijärjestelmän piirissä olevaa tilaa vuonna 2006. Tilojen tuotantosunnat ovat maito (2), vilja (2), heinä (3), mansikka (2), peruna (1) ja puutarha (2). Alueella on kaksi erityisympäristötukisopimusta, jotka molemmat ovat luomusopimuksia (mansikka ja vilja). Ympäristötuen sitoumuksen ovat antaneet lähes kaikki EU:ssa mukana olevat viljelijät. Edellisten lisäksi Paltaniemellä on kolme tilaa, jotka eivät ole mukana EU:n maataloustukijärjestelmässä. Yhdellä näistä tiloista on lypsylehmiä, toinen on hevostalli ja kolmas kasvattaa heinää. Edellisten lisäksi yksityisillä henkilöillä on muutamia hevosia. Lypsylehmät ja nuorkarja ovat kylän runsaslukuisimmat laiduntajat. Yhteensä niitä on noin 80. Hevosia on Paltaniemellä yhteensä noin 20. Lampaita on yhdellä tilalla muutaman uuhena katras.

Alla on kansallisarkistossa säilytettävä, vuonna 1865 piirretty merkitty pitäjänkartta Paltaniemeltä. Vihreällä on merkitty erilaisia niittyalueita. Heinää on niitetty erityisesti Koti - Likopuron varsilta ja kylän koillispuolelta Paltaselän rannalla olevilta kosteilta rantaniityiltä.

4 Paltaniemen linnusto

Paltaniemen alueen linnustoa on seurattu kymmeniä vuosia. Alueella on pesivän pelto- ja rantalinnuston lisäksi suuri merkitys muutonaikaisena levähdys- ja ruokailualueena. Maatalouden muutosten myötä alue on menettänyt linnustollista arvoaan, mutta on vielä nykyäänkin tärkeä pesimä-, levähdys- ja ruokailualue.

Linnuston kannalta tärkeimmät alueet ovat laajat yhtenäiset peltoalueet sekä muutonaikana lisäksi Oulujärven rannat ja rantaluhdat. Niillä levähtää ja ruokailee muuttoaikoina tuhansia kahlaaja-, lokki- ja varpuslintuja sekä satoja sorsia. Pienten peltujen linnustollinen merkitys on pienentynyt, kun niiden reunat ovat metsittyneet ja yhteys isompiin peltoalueisiin tai rantaluhtaan on kadonnut. Peltoalueiden arvoa voi nostaa muodostamalla niistä suurempia yhtenäisiä kokonaisuuksia.

Alueen lampien merkitys linnuille on pieni. Niiden rannat ovat kasvaneet umpeen tai niille on rakennettu asuinkiinteistöjä. Suurin merkitys lammilla on lokkilintujen ruokailualueena. Lampien merkitystä voi pyrkiä nostamaan poistamalla rannoilta pensaita ja puita ja siten luomalla yhteyden peltujen ja vesistön välillä.

Lajien perässä on ilmoitettu suluissa niiden uhanalaisuusluokka IUCN-luokituksen mukaan: NT = silmälläpidettävä, VU = vaarantunut, EN = erittäin uhanalainen, CR = äärimmäisen uhanalainen ja RE = hävinnyt.

4.1

Muuton aikaiset ja alueella ruokailevat lajit

Paltaniemen pelto- ja ranta-alueilla on suuri muutonaikainen merkitys. Alueella ruokailee ja levähtää tuhansia varpus-, kahlaaja- ja lokkilintuja sekä satoja sorsalintuja. Tärkeimmät alueet ovat Paltasalmeen muodostuva Paltasula, Oulujärven rantalietteen ja -luhdet sekä suuret linnustollisesti arvokkaat peltoalueet (kohde 44).

Suurista linnuista alueella levähtävät joutsenet, kurjet ja metsähanhet (NT). Niiden päivittäiset enimmäismäärät eivät kuitenkaan ole suuria, enimmillään muutamia kymmeniä yksilöitä. Suurten lintujen määrää alueella voidaan lisätä ruokinnalla, mistä on hyviä kokemuksia aikaisemmilta vuosilta Kirkkonien alueelta.

Suurten lintujen tärkeimmät levähdyspaikat ovat Paltasalmeen keväällä muodostuva Paltasula, Pappilanniemen pellot sekä Oulujärven rantaluhdat.

Monille petolinnuille alue on muutonaikainen ruokailualue. Alueella vuosittain tavattavia uhanalaisluokituksessa mukana olevia petolin- tulajeja ovat sinisuohaukka (NT), rusko- suohaukka (NT), ampuhaukka (VU) ja tuuli- haukka (NT). Ruskosuohaukkaa lukuun ottamatta lajit myös pesivät Paltaniemen alueella. Tuuli- haukkojen määrää alueella voidaan lisätä asetta- malla sopivia pönttöjä.

Sorsalinnuille suurin merkitys on Oulujärven ranta-alueella, peltujen kosteilla painanteilla ja tulvivilla puronvarsilla. Myös puimatta jääneet viljapelot keräävät suuria puolisuokeltajaparvia. Sorsien määrää ja viipymää alueella voidaan li- sätä ruokinnalla ja peltujen painanteisiin jätettä- villä riistapelloilla.

Kahlaajista näkyvimpiä ovat kapustarinta, kuovi, töyhtöhyppä ja suokukko (NT), joita voi olla pelloilla satoja yhdessä parvessa. Enimmil- lään kymmeniä yksilöitä päivässä tavattavia la- jeja ovat mm. viklot ja taivaanvuohi sekä ranta- alueella lapinsirri (VU), jänkäsirriäinen (NT) ja punakuiro (NT). Muita alueella tavattavia uhan- alaisuusluokituksessa olevia kahlaajia ovat kerä- kurmitsa (NT), rantakurvi (CR) ja mustapyrstö- kuiro (EN), jotka ovat satunnaisia läpimuuttajia.

Kahlaajille tärkeät muutonaikaiset alueet ovat Oulujärven rannat ja suuret pellot sekä peltujen tulva-alueet. Alueen muutonaikaista merkitystä kahlaajille voidaan lisätä ennallistamalla hiekka- rantoja ja muodostamalla pelloille "tulva-alueita".

Paltaniemen pohjoispuolella oleva matala rantatasanne näkyy paljaana silloin kun vesi on alhaalla. Rantaluhta on metsitty-mässä rannan puolelta.

Lokkilintuja ruokailee alueen pelloilla enimmillään yli tuhat yksilöä päivässä. Runsaimmat lajit ovat naurulokki (VU), kalalokki ja pikkulokki. Myös selkälokkeja (VU) ja harmaalokkeja on pelloilla enimmillään kymmeniä.

Suurimmat varpuslintumäärät muodostuvat peippo- ja rastaslintuparvista, joissa on enimmillään tuhansia yksilöitä. Satoja yksilöitä päivässä havaittavia lajeja ovat mm. niittykirvinen, västäräkki ja lapinsirkku. Varpuslinnuille muu-tonaikana tärkeimmät alueet ovat rantaluhdat ja -pensaikot, suuret yhtenäiset peltoalueet sekä peltojen pensaikot. Muuton aikana alueella tavataan ruokailemassa uhanalaisuusluokituksen lajeista vuosittain isolepinkäisiä (NT) ja lähes vuosittain tunturikiuruja (CR).

Tikkalinnut pikkutikka (VU) ja käenpiika (VU) ovat alueella vuosittaisia vieraita. Pikkutikka on lisääntynyt Kainuussa viime vuosina ja Paltaniemellä pesii nykyään 1-3 paria. Reviirejä oli vuonna 2006 Kirkkoniemessä, Hämeentiellä ja lentokentän ympäristössä.

4.2

Peltolinnut

Lajiston rajauksessa käytettiin Tiaisen & Pakkanen (2000, 2001) luomaa ekologista luokittelua. Siinä peltolinnusto jaetaan neljään kategoriaan varsinaiset peltolajit, reunalajit, peltojen metsälajit ja maaseudun pihalajit.

4.2.1

Varsinaiset peltolajit

Varsinaisia peltolajeja ovat lajit, jotka pesivät ja ruokailevat pelloilla ja avoimilla pientareilla. Pesimäaikaiset maataloustyöt vaikuttavat suoraan näihin lajeihin. Viiriäinen ja suopöllö eivät ole mukana luokituksessa, mutta vastaavat vaatimuksiltaan tämän ryhmän muita lajeja.

Paltaniemen alueella vuosittain pesivät lajit ovat työttöhyppä, taivaanvuohi, punajalkaviklo, kuovi, kiuru, niittykirvinen ja keltavästäräkki.

Keltavästäräkin pesimäkanta maatalousympäristöissä Kainuussa on pienentynyt voimakkaasti. Vuoden 2006 laskennoissa havaittiin Paltaniemellä vain kaksi reviiriä. Myös kiurun ja niittykirvisen kannat alueella ovat selvästi taantuneet. Niitä havaittiin laskennoissa kuitenkin kaikilla suurilla peltoaukeilla. Punajalkaviklo on Kainuussa uusi tulokas, jonka kanta on vahvassa kasvussa. Paltaniemeltä varmistettiin vuonna 2006 yksi pesintä Ahosenrannantien varrelta.

Satunnaisia pesijöitä alueella ovat ruiskäärä (NT), pikkutylli, suopöllö ja peltosirkku. Peltosirkku (VU) oli vielä 1990-luvun alussa alueella tavallinen laji, esimerkiksi vuonna 1992 havaittiin 12 reviiriä. Sen pesintää alueelta ei ole varmistettu enää tällä vuosituhanella. Laji on voimakkaasti vähentynyt koko Kainuussa ja sitä löydyt enää Vaala - Vuolijoki alueen suurilta pelloilta. Suopöllö pesii alueella niinä vuosina,

Pappilanniemen pellot ovat myös linnustollisesti merkittäviä.

jolloin on myyriä. Vuoden 2006 laskennoissa alueella tavattiin yksi saalistava suopöllö.

Hävinneeksi (RE) luokiteltu viiriäinen on tavattu Paltaniemellä Hämeentien ympäristön pelloilla viimeisen kymmenen vuoden aikana kaksi kertaa.

Varsinaisten peltolajien kannat alueella ovat pääosin pienentyneet. Suurimmat yksittäiset vaikuttavat tekijät ovat laajojen peltoalueiden pirstoutuminen ja maatalouden muutoksesta johtuva pienipiirteisten vaihtelevasti pensaikkoisten ojanvarsien häviäminen.

Varsinaisten peltolajien lajiryhmän elinolosuhteiden parantamiseen tähtääviä toimenpiteitä ovat mm. vesistöjen ja peltöjen sekä peltöjen välisen peittävät puuston poisto sekä pelto- ja ojanpientareiden lisääminen tai niitä jäljittelevien alueiden muodostaminen sekä rantaluhtien laiduntaminen.

4.2.2

Reunalajit

Reunalajeja ovat pensaikkosilla pientareilla, reunapensaikoissa ja ojanvarsilla pesivät ja ruokailevat lajit. Ne ovat suojassa peltotöiden välittömiltä riskeiltä, mutta niihin vaikuttavat esimerkiksi ojanvarsipensaikkojen ym. raivaus.

Alueella runsaana pesivät lajit ovat pensastasku, ruokokerttunen, pensaskerttu, punavarpu-
nen ja pajusirkku. Pensastasku (NT) on sel-

västi vähentynyt ja pensaskerttu ja punavarpu-
nen lisääntyneet.

Kantojen muutokset alueella seuraavat hyvin la-
jien kokonaiskannan muutosta Kainuussa.

Pensassirkkalintu, viitakerttunen ja pikkulepinkäinen (NT) pesivät alueella satunnaisesti. Näitä harvinaisempia lajeja tavataan alueella useimmiten "lentokentän huoltotien" ja Hämeentien alueella. Vuoden 2006 laskennoissa tehtiin havainnot laulavasta viitakerttusesta Hämeentien ja Haukilammen välisen pellon reunapensaikosta sekä pikkulepinkäisestä lentokentän päädyn ja kotipuron väliseltä pensoittuneelta peltoalueelta.

Kainuusta hävinnyt kultasirkku (CR) pesi lentokentän huoltotien varrella vielä 1980-luvulla.

Reunalajeja hyödyttäviä toimenpiteitä ovat mm. ojan- ja pellonpientareiden leventäminen sekä rantaluhtien ja pensoittuneiden peltoalueiden laiduntaminen. Myös vesistöjen ja peltöjen välissä olevan puuston poisto lisäisi lajeille sopivaa elinympäristöä.

4.2.3.

Peltöjen metsälajit

Metsälajeja ovat peltöja ympäröivissä metsissä, metsäsaarekkeissa tai niiden reunoissa pesivät, mutta pelloilla ruokailevat lajit.

Hyvinä myyrävuosina alueella pesivät ja saalistavat tuulihaukka, hiirihaukka ja sarvipöllö. Vuoden 2006 laskennoissa havaittiin kolme tuulihaukan reviiriä, joista yksikään ei kuitenkaan

johtanut pesintään. Sarvipöllö kuultiin soidintavana Ahosenrannantien varressa.

Pitkin kesää pelloilla ruokaili runsaasti sepelkyyhkyjä, räkättirastaita, harakoita, naakkoja, variksia, viherpeippoja ja keltasirkkuja. Nämä kaikki pesivät runsaina alueen reunametsissä ja metsäsaarekkeissa. Pelloilla ruokailevassa sepelkyyhkyparvessa oli enimmillään noin 150 lintua. Parvessa oli kesän läpi myös uuttukyyhky, josta tehtiin vuonna 2006 myös muualla Kainuussa paljon havaintoja.

Fasaani on Kainuussa puhtaasti istutusten varassa ja sitä tavataan Paltaniemellä satunnaisesti.

Peltojen metsälajien kannat ovat joidenkin lajien osalta riippuvaisia mm. myyräkannoista, ihmisen ruokinnasta ja pesimäkolojen määrästä. Lajeja hyödyntäviä toimenpiteitä ovat ruokinta (ruokintapaikat, linnuille tarkoitettut kaurapellot) sekä pönttöjen ja tekopesien tekeminen.

4.2.4

Maaseudun pihalajit

Alueella pesivät tervapääsky, haarapääsky, räystäspääsky, västäräkki, kivitasku (NT), mustavaris, kottarainen ja varpunen.

Kivitasku on vähentynyt Kainuussa voimakkaasti. Erityisesti peltoympäristöistä kivitaskut ovat lähes kadonneet. Paltaniemellä havaittiin vuoden 2006 laskennoissa kaksi kivitaskuparia.

Mustavaris on pesinyt muutaman vuoden ajan Hämeentien varressa. Se on lajille ainut vakituinen pesimäpaikka Kainuussa.

Kottarainen on lähes kadonnut Kainuusta. Oulujärven ympäristön suurilla peltoalueilla niitä pesii arviolta kaksisataa paria, joista Paltaniemellä vajaat kaksikymmentä. Pesät keskittyvät pihoihin, joissa on ollut sopivia pesäkoloja jatkuvasti.

Kottaraisia Paltaniemellä pesii 15-20 paria. Vakituksia pesäpaikkoja on Toivonniemessä, Hövelössä, Pappilanniemessä, Paltaniemen kuvakirkolla sekä Lampitien, Hämeentien ja Pappilanniementien varressa. Varpusia (NT) pesii useissa pihapiireissä eripuolilla aluetta ja sen kanta alueella vaikuttaa vakiintuneen.

Kesykyyhkyt käyvät satunnaisesti ruokailemassa peltoalueella, mutta pesintää Paltaniemeltä ei ole tiedossa. Muutonaikana alueella satunnaisesti tavattavia lajeja ovat turkinkyyhky, pikkusarpunen, hemppo ja tikli.

Maaseudun pihalajit on ryhmä, johon kuuluvista lajeista monet hyötyvät karjan laiduntamisesta. Pesäkolonien ja -pönttöjen tekeminen on tärkeää tervapääskyn ja kottaraisen kohdalla.

Lisätietoja:

Viljelmien siipiveikot – opas peltoalueiden linnuista.
<http://www.birdlife.fi/suojelu/maatalous/maatalouslinnut-fi.pdf>

Lentokentän lähellä olevia peltoja on otettu takaisin viljelyyn. Peltolinnuista etenkin reunalajit viihtyvät pensaikkoisilla pientareilla ja reunapensakoissa. Tällä alueella havaittiin pikkulepinkäinen (NT) kesällä 2006.

5 Erityisympäristötuet ja niiden hakeminen

5.1

Hakuaika on keväällä

Maatalouden erityisympäristötuet ovat osa EU:n maatalouden ympäristötukea ja ne ovat suunnattu viljelijöille. Poikkeuksena ovat perinnebiotooppien tai monivaikutteisten kosteikkojen hoitoa koskevat sopimukset, joissa tuensaja voi olla myös rekisteröity yhdistys. Viljelijä voi hakea erityisympäristötukea, kun hän on sitoutunut ympäristötukijärjestelmän perustoimenpiteisiin. Tilan tulee olla myös muuten tukikelpoinen eli tilalla on oltava peltoa vähintään 3 hehtaaria. Tukea voi hakea myös muulle kuin omalle maalle, jolloin alueesta vaaditaan maanmistajan kanssa tehty (vuokra)sopimus kyseiselle ajalle. Tukea voi hakea alueille jotka ovat vähintään 0,05 ha kokoisia. Sopimuspinta-alan tulee kuitenkin olla vähintään 0,15 ha.

Erityisympäristötukea haetaan keväällä muun tukihaun yhteydessä. Niistä täytetään oma hakemus, joka jätetään TE-keskuksen maaseutuosastolle. Sopimuksen hakemista varten täytetään erillinen hakemuslomake, johon tarvitaan liitteeksi suunnitelma. Yhdellä hakemuksella voi hakea tukea useamman kohteen hoitoon silloin kun tukimuoto on sama. Tässä yleissuunnitelmassa olevia tietoja voi käyttää tarkemman tilakohtaisen suunnitelmaselostuksen pohjana. Suunnitelmaselostuksesta tulee ilmetä tehtävät hoitotoimet, niiden kohdentuminen ja aikataulu sekä niistä aiheutuvat kustannukset.

Tässä yleissuunnitelmassa esitetyt rajaukset ovat ohjeellisia ja niitä voi muuttaa sen mukaan, miten laajan alueen hoitoon on valmis sitoutumaan ja miten hoitotoimet on mahdollista järjestää. Tilan alueella voi olla myös sellaisia tukikelpoisia kohteita, joita ei ole tässä yleissuunnitelmassa mainittu.

Hakemuksen voi tehdä itse tai sen voi teettää esimerkiksi Maaseutukeskuksen neuvojalla. Hakemusta varten löytyy valmiita mallipohjia sekä

asetus erityisympäristötukialueiden hoidon kustannuksista (Liite 1), jota voi käyttää apuna kustannusarvion laatimisessa. Sopimuksen pituus on joko 5 tai 10 vuotta.

Alla on kerrottu tarkemmin Paltaniemen kohteisiin soveltuvista erityisympäristötuista. Tuki-
muotoja on yhteensä 10. Tukea voi saada myös esimerkiksi alkuperäisrotujen kasvattamiseen ja alkuperäiskasvien viljelyyn. Maatalouden ympäristötuen ohjelmakausi vaihtuu vuoden 2007 alusta. Sopimusehdot tulee tarkistaa tukea haettaessa hakulomakkeesta ja esitteistä.

5.2

Perinnebiotoopin hoito

Perinnebiotoopit ovat perinteisten maankäyttötapojen, pääasiassa niiton, laidunnuksen ja lehdestyksen muovaamia ja ylläpitämiä, luonnoltaan monipuolisia alueita; ketoja, niittyjä, hakamaita, metsälaitumia ja nummia (Haaranen ym. 2005).

Tavoitteena on ylläpitää perinnebiotoopeilla esiintyvää monipuolista kasvillisuutta ja eläimistöä sekä vaalia pitkäaikaisen maankäyttöön liittyvää maaseudun kulttuuriperintöä ja maisemallisia arvoja. Tavoitteena on pitää sopimukseen kuuluvat kohteet hoidettuna. Myös arvokaiden alueiden yhteydessä olevien, kunnostuskelpoisten kohteiden sekä paikallisesti arvokkaiden kohteiden hoito on tärkeää. Hoidon avulla turvataan perinnebiotooppien luontotyyppien, eliölajiston sekä kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen. Tuen avulla edistetään perinnebiotooppien uhanalaisten lajien säilymistä ja estetään luonnon köyhtymistä. Sopimusta ei tehdä peltoalueelle. Perinnebiotooppien hoitotoimia ovat puuston ja pensaikon raivaus, niittäminen ja laidunnus. (Maa- ja metsätalousministeriö 3.8.2006).

Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen

Aikaisemmin erilliset luonnon monimuotoisuuden edistämisen ja maisemanhoidon erityisym-
päristötuet yhdistyvät vuoden 2007 alusta läh-
tien. Tavoitteena on huolehtia maatalousympä-
ristöjen luonnon monimuotoisuudesta, säilyttää
maatalousympäristöissä elävien tyypillisten ja
uhanalaisten lajien elinympäristöjä sekä parantaa
viljelymaiseman avoimuutta ja monipuolisuutta.
Toimenpiteellä edistetään suunnitellusti luonnon
monimuotoisuutta, lisätään luonnonvaraisten
eläinten ja kasvien määrää ja tarjotaan uhanalai-
selle lajistolle elin- ja leviämispaikkoja sekä säi-
lytetään viljelymaisemiltaan arvokkaimpien alu-
eiden maisemallisia arvoja ja visuaalista moni-
muotoisuutta sekä lisätään maaseutumaiseman
virkistyskäyttöarvoja.

Viljelijän tulee perustaa ja/tai hoitaa suunni-
telman mukaan kasvi- ja eläinlajien säilymisen ja
lisääntymisen kannalta tärkeitä alueita tai koh-
teita. Hoitotoimia voivat olla puiden ja pensaiden
raivaus, laidunnus, niitto sekä kulutus. Toimen-
piteisiin voi kuulua myös kohteilla sijaitsevien
perinteisten rakenteiden ja rakennelmien kuten
latojen, kiviaitojen ja riukuaitojen ylläpitoa ja hoi-
toa sekä sopimusalueille vievien polkujen pe-
rustaminen tai lintutornien rakentaminen.

Sopimusalueen on sijaittava peltolohkolla tai
sen välittömässä läheisyydessä. Myös viljely- ja
laidunkäytön ulkopuolelle jääneet alueet voivat
kuulua tuen piiriin, mikäli niillä on nähtävissä
merkkejä aiemmasta laidunnuksesta tai muusta
maatalouskäytöstä tai niillä on aikaisempaan
asutukseen ja maankäyttöön liittyviä kiinteitä
muinaisjäännöksiä. Sopivia kohteita ovat esimer-
kiksi pellon ja tien tai pellon ja vesistön väliset
reuna-alueet (leveys enintään 20 m pellon reu-
nasta), peltojen metsäsaarekkeet (enimmäiskoko
1 ha), uhanalaisten lajien esiintymispaikat, pienet
kosteikot ja tulvapellot, lintujen pesintä-, ruo-
kailu- ja levähdysalueina toimivat pellot, per-
hosten elinympäristöt ja muut monimuotoisuus-
pellot, pelloille perustettavat luonnon moni-
muotoisuuskaistat (Maa- ja metsätalousministe-
riö 3.8.2006).

Lisätietoja

- Kainuun TE- keskus
Pekka Korhonen
Kalliokatu 4, 87100 Kajaani
p. 010 60 23500, 044 029 5788
- Kainuun ympäristökeskus
Maarit Vainio
Kalliokatu 4, 87101 Kajaani
p. 020 490 112, 040 774 3812
- Pro Agria Kainuu
Matti Partanen
Kipinäntie 16 E 1, 88600 Sotkamo
p. 0400-282 092
- Kajaanin kaupunki
Airi Heikkinen
Pohjolankatu 13, 87101 Kajaani
p. 08-6155 2313, 044-7100 313
- Erityisymäristötukien suunnitelmalomakkeet:
<http://www.ymparisto.fi>>Alueelliset
ympäristökeskukset >Lounais-Suomen
ympäristökeskus >Ympäristönsuojelu
> Maatalouden ympäristönsuojelu
> Maatalouden ympäristötuki 200-2006
>Suunnitelmalomakkeet
- <http://www.mmm.fi>> Julkaisut
>Oppaat, ohjeet ja kalvosarjat
>Ympäristötukioppaat
- <http://ymparisto.fi>>Yritykset ja yhteisöt
> Maatalous> Maatalouden maiseman
ja luonnon monimuotoisuuden hoito
<http://www.laidunpankki.fi>
- Perinnebiotooppien hoitokortisto (Ympäristö-
ministeriö ja Maa- ja metsätalousministeriö):
Hoitokortti 1 - Laidunnus
Hoitokortti 2 - Niitto
Hoitokortti 3 - Peruskunnostus
Hoitokortti 4 - Kulutus
Hoitokortti 5 - Perinnebiotooppien
hoidon suunnittelu
Hoitokortti 6 - Tuoreet niityt ja kedot
Hoitokortti 7 - Hakamaat ja metsälaitumet
Hoitokortti 8 - Tuoreet niityt ja kedot
Hoitokortti 9 - Järven- ja joenrantaniityt,
jokivarsien tulvaniityt
- Hakamailla ja metsälaitumilla. Opas perinne-
biotooppien hoitoon Kainuussa (Raatikainen-
Rissanen & Vainio).
- Oma maa mansikka – neuvoja kasvien tunnistamiseksi ja auttamiseksi (Seitapuro 2006).

Yllämainittuja oppaita saa maksutta Kainuun
ympäristökeskuksesta.

Raivauksen tarve vaihtelee kohteen ja tavoitteen mukaan. Avoimet rantaniityt ja vain vähän umpeenkasvaneet alueet voidaan ottaa heti laidunnukseen. Kuvassa on Hövelön tilan rantalaidun (kohde 21).

Metsittyneille ja umpeenkasvaneille alueille raivataan ensin avoimempia kohtia laajentamalla jo olevia aukkoja. Tämän jälkeen eläimet pitävät alueen avoimena. Metsälaidun voi jäädä hyvinkin puustoiseksi. Kuvat ovat metsittyneeltä rantatasanteelta (kohteet 16 ja 17).

Avoin alue on helppo niittää. Vuosittainen niitto estää alueen umpeenkasvun. Niittoheinän poisvienti on tärkeää kasvilajiston monipuolistumisen kannalta. Kuva on Hämeentien varrelta.

6 Hoidon yleiset periaatteet

Hoidon tavoitteena on maatalousympäristölle tyypillisten lajien elinolosuhteiden turvaaminen. Uhanalaisimpia maatalousympäristön lajeja ovat erilaisten perinnebiotooppien lajit. Näiden säilymisen kannalta suurimmat uhkatekijät ovat *rehevöityminen* ja *umpeenkasvu* (Schulman ym. 2006, 26). *Rehevöityminen* eli ravinteiden lisääntyminen alueella estetään poistamalla alueelta ravinteita niittämällä, laiduntamalla tai raivaamalla. *Umpeenkasvu* estetään riittävällä laidunnuksella. Parasta hoitoa on siten perinteisen käytön jatkaminen joko laiduntamalla tai niittämällä.

Edellä mainitut hoidon periaatteet koskevat muitakin avoimia tai puoliavoimia elinympäristöjä, joissa halutaan edistää niittylajiston elinolosuhteita kuten esim. reunavyöhykkeitä ja piennaralueita. Korkeamman kasvillisuuden poistaminen tuo elintilaa avoimien paikkojen lajistolle.

Kohteiden hoito mietitään kunkin paikan ja tavoitteiden mukaan. Metsä- ja rantalaitumilla alkuraivauksen tarve voi olla hyvinkin vähäinen. Umpeenkasvaneen hakamaan tai niityn palauttaminen käyttöön vaatii sen sijaan yleensä alkuraivauksen, jossa puustoa ja pensaita poistetaan reippaammin. Raivauksen suunnittelu on tärkeää. Laidunalueiden raivaus tehdään eri tavalla kuin metsänhoidollinen harvennus. Tavoitteena on luoda vaihtelevasti puustoinen, erilajista ja -ikäisistä puista ja pensaista koostuva monimuotoinen ympäristö. Riittävä avoimuus tarvitaan eläinten ravinnon - heinien ja ruohojen kasvamiseen ja puustoisemmat - ja varjoisammat alueet ovat hyviä suojapaikkoja eläimille.

Hoidon tulee lisätä kohteen arvoa elinympäristönä ja se kohdennetaan sinne missä voidaan saavuttaa tavoitteiden mukaisia tuloksia. Osalle kohteista riittää, että ne säilytetään. Tällaisia ovat etenkin erilaiset pienkosteikot.

Erityisympäristötukialueilla ei saa käyttää lannoitteita eikä kasvinsuojeluaineita. Perinnebiotooppialueita ei saa muokata, ojittaa eikä metsittää

Perusraivaus

- Raivauksen tarve mietitään kohteen ja tavoitteiden mukaan ennen työn aloittamista. Mietitään esim. mikä on sopivan puuston määrä alueen luonteen, käytön ja kehittämisen kannalta (niitty / hakamaa / metsälaidun).
- Jätettävät yksittäispuut ja puuryhmät valitaan ennen työn aloittamista.
- Alueelle jätetään eri-ikäistä ja -lajista puustoa etenkin vanhoja puuyksilöitä sekä lahopuita.
- Ei tasaväliharvennusta. Puita poistetaan jo olemassa olevien niittylaikkujen ympäriltä niin, että muodostuu yhtenäisiä avoimia alueita ja vastavasti voi olla varjoisia puustoisia saarekkeitä.
- Raivauksen voi tehdä vaiheittain. Työ kannattaa aloittaa vähiten umpeenkasvaneelta alueelta ja laajentaa aluetta vuosittain.
- Raivaa sen verran mitä voidaan hoitaa jatkossakin. Jatkohoitona alueen laidunnus tai säännöllisesti toistuva niitto.

Niitto

- Heinän mukana poistuu ravinteita maaperästä
- Sopiva ajankohta on loppukesällä kun niittikasvien siemenet ovat kypsyneet.
- Reheväkasvuista aluetta voi aluksi niittää useamman kerran kesässä (kesäkuussa ja elokuussa).
- Niittoheinä korjataan pois.

Laidunnus

- Tavoitteena on köyhdyttää alueen maaperää.
- Laitumelle ei saa antaa lisärehua vaan eläimet siirretään muualle kun ravinto loppuu.
- Laidun tulee yleensä aidata erikseen kylvönurmista.
- Lohkolaidunnus mahdollistaa laidunkierron ja parantaa laidunten riittävyyttä.
- Puhdistusniitot parantavat alueen syötävyyttä.
- Riittävä laidunpaine estää umpeenkasvun. Laidunpaine on riittävä kun alueella ei ole puiden taimia ja se on läpeensä syöty.
- Laidunnus tulee toteuttaa niin ettei se aiheuta maaperän eroosiota.
- Luonnonlaidunalueet olisi hyvä saada syötettyä kertaalleen läpi kesäkuun aikana. Esimerkiksi nurmilauha ei tahdo enää loppukesällä maistua eläimille.

7 Luonnon monimuotoisuuskohteet

7.1

Yhteenveto kohteista

Paltaniemeltä löytyi yhteensä 43 kohdetta, joille laadittiin erilliset kuvaukset ja hoitosuositukset. Linnustollisesti merkittävät pellot sekä veden vaivaamat ja tulvivat alueet käsitellään lopussa omina kohteinaan. Pienistä kohteista (alle 0,05 ha) on otettu mukaan joitakin esimerkkejä, vaikka niille ei voi hakea tukea. Tilakohtaisesti tarkasteltuna erityisesti pinta-alaltaan pieniä kohteita löytyy enemmän kuin tässä on esitelty. Entisistä, käytöstä poistuneista laidun- ja niittyalueista valittiin mukaan sellaisia alueita, jotka sijaitsevat kylän lähistöllä ja joiden kunnostaminen ja käyttöönotto on edelleen mahdollista. Metsänreunoista valittiin kohteita, joiden arvoa voidaan hoidol-

la lisätä tai joilla oli jo olemassa erityisarvoa. Vesiuomista otettiin mukaan luonnontilaisia tai sen kaltaisia kohteita.

Koska kyseessä on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue, huomioitiin myös maisemasuositukset ja niiden merkitys painottuu maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti keskeisillä alueilla.

Kohteiden sijainti näkyy liitteessä 3. Liitteeseen 2 on koottu kohteiden pinta-alat ja hoitosuositukset. Kohdeselostusten jälkeen kappaleessa 7.3 kerrotaan vielä yleisesti Paltaniemelle tyypillisistä luonnon tai maiseman monimuotoisuuden kannalta keskeisistä elinympäristöistä ja niiden hoidosta.

Vasemmallä on Kainuussa huomionarvoinen ruusuruoho. Se kukkii runsaana niittämällä hoidetun entisen pellon pientareilla (kohde 9). Oikealla olevaa uhanalaista ketonoidanlukkoa voi olla vaikea erottaa muun kasvillisuuden seasta. Parhaiten sen löytää kukinta-aikaan kesä-heinäkuussa (kohde 1). Molempia lajeja löytyi vain yhdestä kohteesta.

Yksittäisistä kohteista suurin ryhmä (25,29 ha) ovat erilaiset rantatasanteella ja -törmällä olevat alueet. Pinta-alaltaan laajin kohde on Sivolanlahden rantaniitty (15,30 ha). Tällä hetkellä Paltaniemellä on ainoastaan yksi käytössä oleva luonnonlaidunalue. Erilaisia kunnostettavia perinnebiotooppeja on yhteensä 10,81 ha Määrällisesti suurin elinympäristötyyppi (11 kpl) ovat erilaiset reunavyöhykkeet, joiden yhteispinta-ala on 3 ha. Kohteiden kokonaispinta-ala on lähes 50 hehtaaria.

Kohteet	Kpl	Pinta-ala, ha
Perinnebiotoopit	10	10,81
Reunavyöhykkeet	11	3,00
Kosteikot	4	1,38
Vesiuomat pientareineen	2	0,51
Muut	16	34,17
-ranta-alueet	4	25,29
-pellot, lumo-kaistat	7	7,10
-puurivit ja -kujanteet	3	0,69
-peltotiet pientareineen	1	0,12
-muinaismuistoalue	1	0,97
Yhteensä	43	49,64
Linnustollisesti arvokkaat pellot		128,08
Tulvivat tai veden vaivaamat alueet	3	6,36

Uhanalaisia kasvilajeja (ketonoidanlukko) esiintyy vain yhdellä kohteella (reunavyöhyke). Liito-oravasta on havaintoja kahdessa kohteessa. Kainuussa perinnebiotooppien huomionarvoisista kasvilajeista (Vainio ym. 2001) yleisin on ahomansikka, joka esiintyy sekä reunavyöhykkeillä että umpeenkasvaneilla perinnebiotoopeilla yhteensä 9 eri kohteessa. Paltaniemen tienpientareilläkin yleinen nurmitatar esiintyy kahdessa kohteessa, joista toinen on niittymäinen reunavyöhyke ja toinen peltotien piennar. Myös kissankäpälä kasvaa tienpientareella koivukujan-teen alla. Ruusuruoho kasvaa runsaana niittämällä hoidetun entisen pellon reunoilla. Kylän pohjoisreunalla olevat kuivat ja karut alueet ovat erityisen suotuisia ketolajistolle. Sutelanperän pellon- ja tienpientareilla kasvaa ketolajeja, ja ruusuruohon ja kenttätyräkin kasvupaikatkin sijaitsevat kylän pohjoisreunalla.

Kohteissa tavatut uhanalaiset ja perinnebiotoopeilla huomionarvoiset kasvilajit sekä liito-orava havainnot (Hurme 2001).

Laji	Kohteita joissa havaittu
Ketonoidanlukko (NT)	1
Ahomansikka	9
Kissankäpälä	1
Nurmitatar	2
Ruusuruoho	1
Liito-orava (VU)	2

Linnustollisesti Paltaniemellä on merkitystä koko Kainuun mittakaavassa. Peltolinnuston kannalta suotuisimpia alueita ovat laajimmat yhtenäisinä säilyneet peltoalueet kylän keski- ja länsiosassa, sekä Kotipuron ympärillä olevat kosteamat alueet. Uhanalaisista linnuista on alueelta runsaasti havaintoja. Alla olevassa taulukossa näkyvät Paltaniemellä pesivät, ruokailevat tai muuton aikana levähtävät uhanalaiset lintulajit.

Paltaniemellä viime vuosina havaitut, pesivät, ruokailevat tai muuton aikana pysähtyvät uhanalaiset lintulajit.

RE = hävinnyt, CR = äärimmäisen uhanalainen, EN = erittäin uhanalainen, VU = vaarantunut ja NT = silmälläpidettävä
Metsähanhi (NT)
Sinisuhaukka (NT)
Ruskosuhaukka (NT)
Ampuhaukka (VU)
Tuulihaukka (NT)
Suokukko (NT)
Lapinsirri (VU)
Jänkäsiirriäinen (NT)
Punakuiri (NT)
Keräkurmitsa (NT)
Rantakurvi (CR)
Mustapyrstökuiri (EN)
Naurulokki (VU)
Selkälokki (VU)
Isolepinkäinen (NT)
Tunturikiuru (CR)
Pikkutikka (VU)
Käenpiika (VU)
Peltolinnut:(8)
Ruisräkkä (NT)
Viiriäinen (RE)
Pensastasku (NT)
Pikkulepinkäinen (NT)
Kivitasku (NT)
Varpunen (NT)

Kohdekuvaukset ja hoitosuositukset

1 Pankkolan pellonreuna ja peltotie

Kohdetyyppi: Reunavyöhyke, peltotie.

Kuvaus: Pellon eteläreunalla on 4-10 metrin levyinen umpeenkasvava niittykaistale, jonka takareunalla kasvaa jo korkeampaa puustoa. Aluetta on aikaisemmin pidetty avoimena, mutta nyt se on tarkoituksella jätetty metsittymään. Pellon reunassa olevalla edelleen avoimella alueella on ketomaista lajistoa: päivänkakkara, niittynätkelmä, aho-orvokki, särmäkuisma, nurmirölli ja ahopukinjuuri. Alueella kasvaa myös muutama ketonoidanlukko, joka on valtakunnallisesti silmälläpidettävä laji. Maitohorsma ja puiden taimet ovat levittäytymässä alueelle. Tilan pellot ovat olleet jo pitkään vuokralla. Talolta metsänreunaan tulevaa vanhaa peltotietä on kuitenkin pidetty niittämällä avoimena. Tie on matalan kasvillisuuden peitossa. Siinä kasvavat silmäruoho, tannertatar, kissankello, poimulehti, ahomansikka ja siankärsämö. Silloin kun tilalla vielä oli eläimiä niille niitettiin heinää piha-alueiden lisäksi vieressä olevan Sutelantienkin pientareilta.

Huomionarvoiset lajit: Ketonoidanlukko ja ahomansikka.

Hoidon tavoite: Umpeenkasvun estäminen. Niittylajiston ylläpitäminen.

Hoito: Alueiden niittämisen jatkaminen on niiden parasta hoitoa. Reuna-alueella puiden taimien raivaus ja alueen avoimena pitäminen on pitkällä tähtäimellä niittylajiston säilymisen edellytys. Vaikka puiden taimet jätetäänkin kasvamaan, edistää pohjakasvillisuuden niitto lajiston säilymistä. Alueella olevat risu- ja puukasojen jäänteet kasataan ja viedään pois tai poltetaan.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

2 Sutelanperän reunavyöhyke

Kohdetyyppi: Reunavyöhyke.

Kuvaus: Kiviniementien ja peltotien kulmauksessa on harvapuustoinen saareke. Tien pientareilla ja puiden alla on ketomaista kasvustoa: kissankello, ahomansikka, ketohärkki ja ahopukinjuuri. Saarekkeen pohjoispuolella on ilmeisesti

aikaisemmin peltona ollut avoin alue, jonka keskellä on pieni perunamaa ja sen ympärillä avointa niittyä. Koiranputken ja nurminadan lisäksi alueella kasvaa matalampia ruohoja: runsaasti niittynätkelmää, harakankelloja, päivänkakkaroita, tuoksusimaketta, poimulehteä ja puna-apilaa.

Huomionarvoiset lajit: Ahomansikka.

Hoidon tavoite: Umpeenkasvun estäminen ja niittylajiston ylläpitäminen.

Hoito: Alueelta raivataan pihlajan, kuusen ja haavan vesoja. Avoimet alueet niitetään kuten tähänkin asti ja niittoheinä viedään pois.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen. Perunamaa tulee rajata sopimusalueen ulkopuolelle.

3 Männikön reunavyöhyke

Kohdetyyppi: Reunavyöhyke.

Kuvaus: Rantaan vievän tien ja pellon väliin on jäänyt avoin niittykaistale. Kasvillisuus on pääasiassa korkeaa ja rehevää (koiranputki, metsäkurjenpolvi, nurmipuntarpää). Alueen reunoilla kasvaa monipuolisempaa lajistoa kuten paimenmatara, päivänkakkara, särmäkuisma, kissankello, nurmitädyke ja ahomansikka.

Huomionarvoiset lajit: Ahomansikka.

Hoidon tavoite: Avoimen alueen laajentaminen. Ylläpitää ja monipuolistaa niittylajistoa.

Hoito: Puiden raivaus alueen reunoilta. Etenkin havupuiden taimet ja pienet kuuset otetaan pois.

Pellon ja tien välissä oleva avoin reunavyöhyke kasvaa vähitellen umpeen ilman hoitoa – kohde 3.

Komeat, suuret männyt jätetään. Alueen niittäminen vuosittain ja niittoheinän poisvienti.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

Pihlajat muodostavat reunavyöhykkeen pensaskerroksen – kohde 4.

4 Sutelanperän monikerroksinen metsänreuna

Kohdetyyppi: Reunavyöhyke.

Kuvaus: Peltoalueen itäreunassa on monilajinen ja –kerroksinen reunavyöhyke, jonka uloimman reunan muodostavat pyöreälatvaiset pihlajat.

Hoidon tavoite: Monikerroksista reunavyöhykettä kehitetään edelleen niin, että edessä on matalampi pensaskerros, jossa suositaan marjovia lajeja kuten tuomi, pihlaja ja ruusu.

Hoito: Reunassa olevia korkeammaksi kasvavia puita ja niiden taimia poistetaan tarpeen mukaan niin, että pensasvyöhykkeelle jää kasvutilaa.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

5 Paltaselän rantatörmä

Kohdetyyppi: Reunavyöhyke.

Kuvaus: Paltaselän rantatörmällä kasvavaa puus-toa on raivattu ja avattu näkymiä järvelle Eino Leino- talolta Sutelanperällä asti. Törmälle on jätetty puuryhmiä. Kohde näkyy sivun 9 kuvassa.

Hoidon tavoite: Ylläpitää näkymiä järvelle.

Hoito: Kuten tähänkin asti. Avoimien alueiden niitto pitää puiden taimetkin kurissa. Raivaus-tähteet korjataan pois.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

6 Kaarteen pihlajarivistö

Kohdetyyppi: Puurivi pientareineen.

Kuvaus: Pellon ja tilakeskuksen rajalle pihlajista muodostunut pensasrivistö. Vanhojen pyöreälatvaisen pihlajien rivistö on myös maisemallisesti kaunis. Marjovat puut ja pensaas tarjoavat ravintoa linnuille.

Hoidon tavoite: Ylläpitäminen.

Hoito: Uusitaan tarpeen mukaan.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

7 Sutelantien koivukujanne ja pientareet

Kohdetyyppi: Koivukujanne pientareineen.

Kuvaus: Sutelantie on merkitty jo vuoden 1865 pitäjänkartassa nykyiselle paikalleen. Eino-Leino-talolta Sutelaan asti tietä reunustaa iäkäs koivukujanne. Koivujen alla kasvaa katajia ja pihlajia. Ahopukinjuurta kasvaa pientareilla runsaasti, myös kissankäpäälää kasvaa kuivimmissa kohdissa.

Huomionarvoiset lajit: Kissankäpäälä.

Hoidon tavoite: Koivukujanteen ja piennarlajiston ylläpitäminen.

Hoito: Koivukujanteen alta poistetaan muut puut, paitsi katajat jätetään. Pihlajanvesat olisi parasta poistaa juurineen vielä kun ne ovat pieniä. Koivukujannetta kannattaa uudistaa vähitellen aloittamalla heikkokuntoisimmista koivuista. Ennen puiden kaatoa on syytä olla yhteydessä museoviranomaisiin. Pientareen niittäminen ja niittotähteen poisvienti on lajistolle hyväksi.

Sopiva tukimuoto: Tielaitos niittää pientareita. Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämisen tukea voidaan hakea jos pinta-alavaatimus (0,05 ha) täyttyy ja viljelijä ottaa hoitaakseen koivukujanteen ja piennaralueita.

Kangasperhonen ja kissankäpäälä.

8 Kourulammen rantametsikkö

Kohdetyyppi: Käytöstä poistunut hakamaa.

Kuvaus: Museotien ja Kourulammen välissä maisemallisesti keskeisellä paikalla on komeita, iäkkäitä mäntyjä sekä koivua kasvava harvapuustoinen metsikkö. Ainakin alueen itäosassa on pidetty lehmä 1950-luvun alkuun asti. Tuoreen niityn lajeja löytyykin runsaimmin alueen itäreunalta. Siellä kasvavat nurmitädyke, niitty-aitovirna, päivänkakkara, metsäruusu, kumina, ahopukinjuuri, ahomansikka, aho-orvokki ja näsiä. Viereisestä puutarhasta alueelle on levinnyt myös koristekasveja; puistolemmikki, koivuan-gervo, korallikanukka ja ehkäpä rannan keltakurjenmiekatkin ovat tätä perua. Mäntyvaltaisessa osassa maaperä on kuivempaa ja lajistossa on myös metsälajeja. Kulttuurivaikutteinen heinä- ja ruohovaltainen alue jatkuu ohi äskettäin rakennetun maston Hämeentien ja Kumpulantien risteykseen asti. Siellä alueeseen on otettu mukaan pieni viljelykäytöstä kauan sitten poistunut peltolohko.

Huomionarvoiset lajit: Ahomansikka.

Hoidon tavoite: Säilyttää näkymä Kourulammelle ja monipuolistaa alueen lajistoa.

Hoito: Parasta hoito olisi alueen laidunnus esimerkiksi lampaille. Tällöin puustoa harvennetaan niin, että tulee laajempia avoimempia alueita eli puita poistetaan olemassa olevien niitylaikkujen reunoilta. Vanhat männyt säästetään. Mahdolliset liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikat huomioidaan puita poistettaessa. Museotien varrelle ja myös muihin näkyviin kohtiin on perusteltua pystyttää alueelle tyypillinen puinen aitaus.

Kourulammen rantametsikön aluskasvillisuus on niitymäistä, alue olisi helppo ottaa laidunkäyttöön – kohde 8.

Laidunnuksen vaihtoehtona on alueen raivaus. Isoja puita ei tällöin kannata poistaa, koska se lisää vesakon kasvua. Raivausjätteet kerätään ja viedään pois. Avointen alueiden niittäminen ja niittojätteen pois vieminen on tarpeen niittylajiston säilymiseksi.

Sopiva tukimuoto: Perinnebiotoopin hoito jos aluetta laidunnetaan / luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

9 Ahistuksen niitty

Kohdetyyppi: Niityksi kehittynyt entinen pelto ja hakamaa.

Kuvaus: Ahistuksen torpan itäpuolella on avoin niitty, joka on ollut peltona noin 50 vuotta sitten. 1960-luvun kartassa tämä alue oli pensaiden ympäröimä niitty. Hietapohjalla olevaa kenttää on hoidettu niittämällä. Nyt siellä kasvavat nurmitädyke, aitovirna, paimenmatara, metsäkurjenpolvi, ahopukinjuuri, tuoksusimake, särmäkuisma ja siankärsämö. Niityn pohjois- ja itäreunoilla kasvaa myös vaateliasta lajistoa, runsaasti Kainuussa huomionarvoista ruusuruohoa sekä Kainuussa harvinaista kenttätyräkkiä. Niityn ja museotien välissä on pääasiassa nuorehkoja koivuja ja mäntyjä kasvava metsikkö, jonka pohja-kerroksessa on runsaasti vadelmaa. Siellä täällä on vanhempia koivuja sekä mahtavia vanhoja petäjiä. Niittylajeja kasvaa niityn puoleisella reunalla. Myös niityn pohjoisreunassa kasvaa komeita vanhoja petäjiä.

Huomionarvoiset lajit: Ahomansikka ja ruusuruoho.

Hoidon tavoite: Avoin niitty (ja hakamaa). Monipuolisen lajiston säilyttäminen.

Hoito: Avointa aluetta voisi laajentaa. Pohjois- ja itäreunoille kasvavia nuorempia mäntyjä ja muita puita poistetaan niin, että ruusuruohoa ja tyräkkiä kasvavat reuna-alueet saadaan myös niitettyä. Niitetään vuosittain kuten tähänkin asti. Niittoheinä viedään pois.

Myös niityn ja museotien välissä olevan puustoisemman alueen voisi ottaa hoitoon. Se soveltuu harvapuustoiseksi hakamaaksi esimerkiksi lampaille. Eläimet pitävät alueelle kasvavan vesakon kurissa, jolloin se säilyy puoliavoimena. Alueella kasvavia nuorempia koivuja ja mäntyjä poistetaan, niin että jää puuryhmiä ja avoimempia alueita. Iäkkäät männyt, koivut sekä katajat jätetään. Museotien varrelle on perusteltua pystyttää perinteisen mallin mukainen puinen aitaus. Ilman

Lampaat pitävät Juusolanlammen rannalla olevan peltolaitumen rannan ja maiseman avoimena – kohde10.

laidunnusta puustoisien alueen raivaamisella saavutetaan lähinnä maisemallista hyötyä.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

10 Lammaslaitumen ranta

Kohdetyyppi: Reunavyöhyke.

Kuvaus: Peltolaitumen rannassa on noin 3-8 metrin levyinen luonnontilainen rantaniityn kaistale. Siinä kasvaa mm. saroja (harmaa- ja mutasara), maarianheinää ja raatetta. Laidun ulottuu rantaan asti, ja lampaat ovatkin pitäneet lammen rannan avoimena. Peltolaidun on rehevä ja niukkalajinen nurmi (voikukka, rönsyleinikki).

Hoidon tavoite: Vesistön suojavyöhykkeen ja muokkaamattoman, luonnontilaisen rantaniityn leventäminen.

Hoito: Lammen rannassa olevaa muokkaamatonta aluetta levennetään. Erityisympäristötukisopimuksessa se voi olla enintään 20 m pellon reunasta. Toinen vaihtoehto on perustaa pellon reunaan LUMO-kaista. Laidunnuksen jatkaminen on alueen parasta hoitoa. Jos laidunnus päättyy, alue niitetään ja heinä korjataan pois.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

11 Kuiva pellonreuna törmällä

Kohdetyyppi: Reunavyöhyke, LUMO-kaista

Kuvaus: Hietamaalla oleva kuiva ja kuuma pellonreuna. Alueen itäosa rajoittuu katajaiseen metsänreunaa, jonka jälkeen alkaa mäntykangas. Länsireunalla se rajoittuu lehtipuita kasvavaan kapeaan törmän pientareeseen. Pellonreunassa

kasvaa ahopukinjuurta, kissankelloa, hiirenvirnaa, paimenmataraa ja nurmitädykettä. Kohde on esimerkki paikasta, johon voisi perustaa pellon puolelle esim. 3-5 metrin levyisen LUMO-kaistan, jota hoidetaan niittämällä. Tämä vaihtoehto on olemassa jos, alueen viljely on esim. kuivuuden vuoksi vaikeaa. Paikka on kuiva ja lämmin. Siinä on hyvät edellytykset ketomaisen lajiston kehittymiseen, ja samasta syystä se on suotuisa elinympäristö perhosille ja muille ns. paahdepaikkojen lajistolle.

Hoidon tavoite: Niittyreunuksen luominen metsänreunaan kuivalle ja lämpimälle paikalle.

Hoito: Reunassa olevien katajien päälle kasvavia puita poistetaan niin, että katajat mahtuvat kasvamaan. Pellon reunaan perustettavaa LUMO-kaistaa ei lannoiteta eikä siinä käytetä kasvin-suojeluaineita. Heinä niitetään ja korjataan pois.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

Lämmin ja kuiva pellonreuna on suotuisa paikka paahdela-jeille - kohde 11.

12 Lehtikuusimetsikkö

Kohdetyyppi: Metsitetty pelto.

Kuvaus: Kirkkoniemen kärjessä maisemallisesti keskeisellä paikalla vanhan hautausmaan vieressä ja museotien varrella sijaitsee noin kolmen hehtaarin kokoinen lehtikuuselle vuonna 1966 istutettu alue. Ennen metsitystä alue oli kylän vanhimpia peltoja. Puut ovat jo isoja ja aluskasvillisuus on erittäin rehevää. Sitä hallitsevat hyvästä maaperästä kertovat: vuohenputki ja koiranputki. Muita lajeja ovat metsäkurjenpolvi ja ojakellukka.

Hoidon tavoite: Puistomainen, puoliavoin alue, lehtikuusihakamaa. Kehittää alueen maisemaa ja lajiston monipuolisuutta.

Hoito: Alue soveltuu laitumeksi. Ennen laidunnusta puustoa on hyvä harventaa. Puuston harvennus ja avoimempien kohtien raivaaminen lisäävät maiseman ja luonnon monimuotoisuutta. Hakkuutähteet kasataan ja viedään pois tai poltetaan. Museotien varrelle ja myös muihin näkyviin kohtiin, on perusteltua pystyttää perinteisen mallin mukainen puinen aitaus.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

13 Pappilanpuisto

Kohdetyyppi: Reunavyöhyke

Kuvaus: Kirkkoniemessä, museotien eteläpuolella ja pappilan vieressä on peltoon rajoittuva pieni metsikkö. Aluetta kutsuttiin aikaisemmin Pap-

Museotien ja pellon välissä olevan Pappilanpuiston läpi näkyy vielä. Pensaskerrosta on pidetty raivaamalla avoimena – kohde13.

pilanpuistoksi. Paltamon seurakunnan rovastiksi vuonna 1884 tullut Fredrick Rechart (1858-1920) istutti alueelle puita ja sitä hoidettiin puistikkona. Metsikön läpi on edelleen säilynyt näkymä peltolle. Alueella kasvaa suurten kuusten lisäksi tuomia, isoja pihlajia sekä komeita haapoja. Puiden alla on tiheä pihlajavesakko. Länsireunalla kasvaa edelleen ilmeisesti pappilan puutarhasta lähtöisin olevia koristepensaita: kanukka, siperian hernepensas ja koiranheisi. Etenkin pellon puoleisella reunalla kasvaa tuoreen niityn lajeja: vuohenputki, paimenmatara, aitovirna, kissankello ja päivänkakkara.

Huomionarvoiset lajit: Ahomansikka.

Hoidon tavoite: Näkyvyyden säilyminen ja niitylajiston edistämien avoimemmilla paikoilla.

Hoito: Pihlajavesakon ja nuorten kuusien poistoa. Raivausjätteiden kasaaminen ja poisvienti. Alue soveltuu myös pieneksi hakamaaksi esim. lampaille. Eläimet pitävät vesakon kurissa. Etenkin jos vieressä olevia laajempia alueita (lehtikuusimetsikkö) otetaan laidunnukseen, voidaan alue yhdistää samaan laidunkiertoon muiden alueiden kanssa. Jos alue otetaan laidunnukseen, sen ympärille voisi rakentaa perinteisen puurakenteisen aidan.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

14 Kirkkoniemen vanha hautausmaa

Kohdetyyppi: Muinaismuistoalue.

Kuvaus: Kirkkoniemen kärjessä sijaitseva vanha hautausmaa on ollut käytössä vuosina 1599-1717. Sen käyttö lopetettiin, kun törmä ja sen mukana myös hautausmaa alkoivat sortua Oulujärveen (Heikkinen 1993, 53). Tämän jälkeen osa haudatuista siirrettiin uudelle hautausmaalle – jäljelle jääneet kuopat näkyvät maassa edelleen. Hautausmaa on Paltaniemen ainoa muinaismuistoalue. Alueella on vanhoja ikihonkia ja siellä pesii liito-oravia. Pihlaja on levittäytymässä tiheänä vesakkona alueelle. Pohjakerroksessa kasvavat mm. käenkaali ja kangaskorte.

Huomionarvoiset lajit: Liito-orava.

Hoidon tavoite: Alueen pohjakerroksen pitäminen avoimena. Hoitaa maisemaa ja kulttuurihistoriallisesti merkittävää ympäristöä.

Hoito: Pihlajanvesojen raivaus. Raivaus voidaan tehdä mekaanisesti, jolloin se pitää toistaa muutamien vuodenvälein ja raivausjätteet tulee kor-

jata pois. Pienimmät vesat kannattaa poistaa juurineen. Suurimpien vesojen raivauksen jälkeen alueen laidunnus lampailla olisi hyvä vaihtoehto. Laidunnus muutaman viikon ajan, pari kertaa kesässä riittäisi vesojen torjuntaan. Muinaismuistoalueella ei saa muokata maata eikä rikkoa maanpintaa.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen. Hoitosuunnitelmasta on pyydyttävä Museoviraston lausunto, koska kyseessä on kiinteä muinaismuistoalue.

15 Pappilan rantahaka

Kohdetyyppi: Umpeenkasvanut rantaniitty, hakamaa.

Kuvaus: Alue on pappilan vanhaa rantaniittyä, joka on vuonna 1938 otetussa kuvassa (ks. sivu 8) ollut avointa niittyä / peltoa. Vuoden 1865 pitäjänkartassa alue oli merkitty niittynä. Alueen keskellä on kaksi 1960-luvulla kaivettua lampea. Nyt alueella kasvaa nuorehkoa lehtipuustoa, koivua, haapaa ja pihlajaa sekä lampien pohjoispuolella myös tuomia sekä iäkkäitä komeita mäntyjä ja kuusia. Näissä vanhoissa puissa on havaittu liito-oravan pesiä (Hurme 2001, 9). Kasvillisuus on heinävaltaista, mutta myös tuoreen niityn ruohoja esiintyy: nurmilauha, nurmiröllä, mesimarja, rönsyleinikki, siankärsämä, kissankello, ahomansikka, tuoksusimake ja metsäkurjenpolvi. Lampien eteläpuolella tiheämpi puustoisissa paikoissa on myös metsälajeja. Lampien pohjoispuolella lajisto on korkeampaa ja rehevämpää, mm. nokkosta ja vadelmaa kasvaa paikoitellen.

Huomionarvoiset lajit: Ahomansikka ja liito-orava.

Hoidon tavoite: Hakamaa, maisemien avaaminen, niittylajiston monipuolistaminen.

Hoito: Eteläosasta on jo raivattu nuorta lehtipuustoa, ja avoimia alueita kannattaa edelleen laajentaa. Omistaja on miettinyt alueen laiduntamista lampailla. Laidunnus on helppo toteuttaa kahdessa lohossa (lampien pohjois- ja eteläpuoli).

Sopiva tukimuoto: Perinnebiotoopin hoito.

16 Pappilanniemen länsiranta

Kohdetyyppi: Metsittynyt rantatasanne ja -törmä.

Kuvaus: Pappilanniemen länsireunalla on laaja rantatasanne. Alue rajautuu jyrkkään törmään, joka kohoaa nopeasti Leppiniemestä Kirkkoniemeeseen mentäessä. Törmä ja sen alapuolella oleva alue ovat olleet paikoin lehmien laitumena. Rantatasanne ja -törmä ovat metsittyneet sen jälkeen, kun Oulujärven säännöstely aloitettiin 1951. Rantatasanteella kasvaa tiheä lehtipuuvaltainen tulvametsä (ks. kuva s. 18). Iäkkäämpien koivujen lisäksi siellä kasvaa pihlajaa, raitaa, harmaaleppää ja punaherukkaa. Kenttäkerroksen lajeja ovat nokkonen, vadelma, metsäkurjenpolvi, koiranputki, metsäimarre ja metsälajejuuri. Avoimemmallalla törmällä kasvaa mm. kissankelloa ja särämäkuismaa. Rantametsikkö muuttuu pajuvyöhykkeen kautta rantaruovikoksi. Leveimmillään avoin rantaniitty on Leppiniemen kärjessä, jonne on kaivettu ojia sorsalintujen houkuttelemiseksi. Alue on jakamatonta vesijättömaata, johon on rantaoikeuksia kyläläisillä.

Hoidon tavoite: Rantahaka - niitty. Avoimuutta voi lisätä myös vähitellen.

Hoito: Laidunnusta hevosilla tai lehmillä. Lehmät syövät myös ruovikon. Ensisijaisesti kannatta laiduntaa avointa rantaa. Tiheäpuustoinen rantametsikkö vaatii raivausta. Puuston ja pajujen raivaus kannattaa aloittaa rantaniityn puolelta. Laidunnuksen myötä maisema avautuu, siitä hyöttyy myös linnusto ja ranta-alue pysyy avoimena. Yhteismaan laidunnus tulee sovittaa alueen muuhun käyttöön ja sopia missä se on mahdollista toteuttaa.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

Rantaniitty ja -ruovikkoalue on laajimmillaan Leppiniemen eteläpuolella – kohde 16 ja 18.

Välitalon lehmät viihtyvät hyvin rantalaitumella – kohde17.

17 Välitalon rantalaidun

Kohdetyyppi: Metsittynyt rantatasanne, -törmä ja -niitty.

Kuvaus: Edellisen kohteen keskellä oleva kapea kaistale on lehmien ja hevosten laitumena. Rantatörmä ja sen edessä oleva ranta-alue on aidattu erikseen nurmilaitumista. Alue on ollut laitumena aikaisemminkin, mutta ollut välillä poissa käytöstä. Rantaan on 1950-luvulla kasattu edustan laivaväylältä ruopattuja maita. Nyt siinä kasvaa nuori männikkö. Täyttömaan edestä alkaa mm. saraa ja järvikortetta kasvava kapeahko rantaniitty. Törmällä ja sen alla kasvaa lehtipuustoa, jonka alla kasvavat mm. mesiangervo, aitovirna, niittyleinikki ja poimulehti.

Hoidon tavoite: Ranta-alueen avoimuuden lisääminen ja niittylajiston monipuolistaminen.

Hoito: Puustoa kannattaa poistaa etenkin törmän alta, missä on jo niittylajistoa. Myös törmään voi avata avoimempia kohtia. Rantapajukkoa raivataan niin, että avoin rantaniitty laajenee. Tämän jälkeen eläimet pitävät vesakot kurissa. Raivaustähteet kasataan ja viedään pois tai poltetaan paikan päällä. Ylilaidunnusta tulee välttää ranta-alueilla. Laidunpaine sovitetaan niin, että maanpinta ei mene mullokselle.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen / perinnebiotoopin hoito.

18 Leppiniemen ranta

Kohdetyyppi: Rantaniitty, metsittynyt hakamaa.

Kuvaus: Leppiniemen kärjessä on pidetty lehmiä ja hevosia vielä 1940-luvulla. Laidunnus päättyi,

kun osa niemestä asutettiin 1946. Alueen keskellä oli aikaisemmin suo. Se täytettiin Hövelönlahdesta ruopatulla maalla 1980-luvulla. Alueen itä-osa on edelleen kosteaa ja lehtomaista tiheää leppikkoa, jossa kasvaa mm. korpikastikkaa, vadelmaa, punaherukkaa, metsäalvejuurta, nokkosta ja harmaasaraa.

Alueen pohjoisreunalla on pajua kasvava, melko avoin kenttä, joka on kynnetty ja kylvetty kerran 1980-luvun lopulla. Siinä on sekakasvustoa, jossa kasvaa niittylajiston lisäksi myös peltorikkaruohoja: koiranputki, niittynätkelmä, harakankello, luhtavuohennokka, nurmilauha sekä paikoitellen matalampaa vihviläkasvustoa (konnan-, ranta- ja jouhivihvilä). Rantapajukon jälkeen alkaa laaja avoin rantaniitty, jossa kasvaa mm. kastikkaa ja suursaroja (pullosara), ulompana on runsaasti järvikortetta. Myrkyllistä myrkkyykeisaa kasvaa alueella jonkin verran.

Hoidon tavoite: Hakamaa ja rantalaidun. Lajiston monipuolistaminen ja maiseman avaaminen.

Hoito: Etenkin ranta-alue soveltuu hyvin lehmien laitumeksi. Siellä on paljon syötävää eläimille. Lepikkoalue vaatii raivausta. Lehtipuustoa poistetaan paikoitellen niin, että tulee avoimia alueita. Ensisijaisesti laidunta kannattaisi laajentaa rantaa pitkin niin kauas, kuin se on mahdollista ja ottaa sitten puustoisia alueita mukaan jos laiduntajia riittää. Koneet ja muut työvälineet tulee korjata laidunalueelta pois tai sitten rajata niiden säilytysalue sopimusalueen ulkopuolelle.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

19 Leppiniemen haka

Kohdetyyppi: Käytöstä poistunut hakamaa

Kuvaus: Leppiniemen pihapiirin eteläpuolella olevassa rinteessä on pieni käytöstä poistunut hakamaa. Se oli lehmien laitumena vielä 1970-luvulla. Tämän jälkeenkin sitä on niitetty ja raivattu. Alue on hiljalleen metsittymässä. Iäkkäiden koivujen lisäksi siellä kasvaa nuorempaa puustoa, kuusia ja koivuja. Kenttäkerroksessa kasvaa mm. seuraavia tuoreen niityn lajeja: nurmitädyke, kissankello, rohtotädyke ja tuokusimake. Rinteen alla on nurmilauhavaltaista niittyä ja jonkin verran myös nokkosia.

Hoidon tavoite: Alueen säilyminen puoliavoinena hakamaana ja niittylajiston ylläpitäminen.

Hoito: Nuorempaa puustoa, etenkin kuusia voisi poistaa enemmänkin, niin alueelle tulee enemmän valoa. Niitto ja heinän poisvienti edistävät niittylajiston säilymistä.

Sopiva tukimuoto: Perinnebiotoopin hoito.

20 ja 21 Moilasenniemen rantalaitumet

Kohdetyyppi: Käytöstä poistunut rantalaidun ja -törmä.

Kuvaus: Hövelön tilan hevoset laidunsivat aikaisemmin rantapusikot. Rantojen laidunnus on sittemmin lopetettu ja törmä sekä ranta-alue ovat kasvamassa umpeen. Rannalla erottuu vielä kaksi erillistä laidunaluetta, joista laajempi on Moilasenniemen eteläreunalla (21) ja toinen kapeampi alue (20) sen luoteispuolella (kuva s. 18). Pienemmällä alueella (20) rantatörmän alla on vain kapea niittykaistale, jossa kasvavat rantalemmikki, keltakurjenmiekka, luhta- ja jokapainkansara, vihvilöitä, terttu-alpi, ratamosarpio ja rantaleinikki. Alueella kasvaa jonkin verran myrkyllistä myrskykeisoa.

Laajemmalla alueella (21) on kaunis harvapuustoinen, vanhoja mäntyjä, koivuja ja haapoja kasvava rantatörmä. Puiden alla törmällä kasvavat nurmirölli, kissankello, ahomansikka ja niittyleinikki. Törmän alla oleva kosteampi alue on jo kasvamassa umpeen. Puiden vesojen lisäksi siellä on korkeampaa nurmilauha, koiranputki, mesiangervo ja maitohorsma – kasvustoa. Avoin alue rajautuu pajukkoon, jonka takana alkaa märkä saravaltainen rantaniitty. Rantaniitty jatkuu törmän alla koilliseen päin muuttuen kapeammaksi ja puustoisemmaksi rantametsiköksi. Koivujen, pajujen ja tuomien alla on nurmilauhavaltaista kosteaa niittyä.

Huomionarvoiset lajit: Ahomansikka (21).

Hoidon tavoite: Niittylajiston monipuolistaminen ja maiseman pitäminen avoimena.

Hoito: Alueiden ottaminen takaisin laitumeksi on niiden parasta hoitoa. Puustoa (pajuja ja puiden taimia) raivataan avoimien alueiden reunoilta. Raivaustähteet viedään pois tai poltetaan. Avoimena hoidettavaa aluetta kannattaa laajentaa vähitellen niin suureksi, kuin minkä tilan eläinmäärä riittää pitämään avoimena. Alue tulee aidata erikseen peltonurmista, jolloin sen laiduntaminen on tehokkaampaa eikä myöskään tapahtu rehevöitymistä eli ravinteiden siirtymistä peltolaitumilta luonnonlaitumille.

Sopiva tukimuoto: Perinnebiotoopin hoito.

22 Hövelönlahden rantatörmä

Kohdetyyppi: Puronotko, reunavyöhyke, LUMO-kaista.

Kuvaus: Kotipuro laskee Hövelönlahden perukkaan. Puro kulkee tässä kohdin lehtipuuvaltaisen ja lehtomaisen rehevän notkelman pohjalla. Puustoinen rinne on hyvä suojavyöhyke pellon ja vesistön välissä. Pellon reunassa kasvaa myös niittylajistoa ja se on ilmeisesti ollut aikaisemmin avoimempi. Ahomansikkaa kasvaa runsaasti, muita lajeja ovat kissankello, niittynätkelmä, nurmirölli ja koiranputki. Alueen itäosassa jyrkkä rinne jatkuu myös pellon puolelle. Puronotkelman leventyessä lahdeksi rinne loivenee ja muuttuu harvapuustoisemmaksi.

Hoidon tavoite: Puustoisien suojavyöhykkeen säilyttäminen, eroosion estäminen jyrkimmällä pellonosalla ja niittylajiston monipuolistaminen.

Hoito: Puronotkelma on sinällään arvokas alue, joka on hyvä säilyttää luonnontilaisena ja puustoisena. Pellon puolella olevat jyrkimmät alueet olisi hyvä pitää ympärivuotisen kasvillisuuden peitossa. Ellei tämä onnistu viljelykierrossa voi näille jyrkimmille peltoalueille perustaa LUMO-kaistan, jota hoidetaan niittämällä ja viemällä niittoheinä pois. Toinen vaihtoehto on siirtää pellonreunaa näillä alueilla jolloin reunavyöhykkeeksi jäävää aluetta hoidetaan kuten edellä. Reunavyöhykkeen hoitoon voi liittää puronotkelman reunassa olevia avoimempia kohtia joista poistetaan puustoa paikoitellen niin, että niittikasvillisuudelle jää elintilaa. Tämän jälkeen avoimempia kohtia hoidetaan niittämällä. Hoidettavan reunavyöhykkeen leveys voi olla enintään 20 metriä pellonreunasta. Myös kauempana,

missä purouoma levenee lahdeksi, voi pellonreunan puustoa harventaa näkymien avaamiseksi.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

23 Toivonniemen haka

Kohdetyyppi: Käytöstä poistunut hakamaa, käytöstä poistunut peltotie pientareineen.

Kuvaus: Talon takana olevassa rinteessä on ollut aikaisemmin avoin kenttä, jota eläimet ovat laiduntaneet 1970-luvulle asti. Alue on kasvamassa umpeen ja monin paikoin on korkeampaa maitohorsma- ja vadelmakasvustoa. Avoimemmissa kohdissa kasvaa kuitenkin edelleen niittylajeja kuten tuoksusimake, niittynätkelmä, päivänkakkara, aivotirna ja jänönsara. Puusto on lehtipuuvaltaista, pohjoisosassa kasvaa myös havupuita. Kohteeseen voi liittää sen itäpuolella olevan päivänkakkaroita kasvavan käytöstä poistuneen peltotien pientareineen. Muita peltotiellä kasvavia lajeja ovat siankärsämö, timotei, koiranputki, poimulehti, harakankello, hiirenvirna, tuoksusimake, nurmipiippo, niittynätkelmä ja niittysuolaheinä.

Hoidon tavoite: Umpeenkasvun estäminen, niittylajiston monipuolistaminen.

Hoito: Alue olisi vielä palautettavissa laitumeksi. Pienen kokonsa puolesta se on mahdollista hoitaa myös niittämällä. Alkuraivauksen (puiden poisto ja raivaustähteiden kasaaminen ja polttaminen tai poisvienti) jälkeen laidunnus tai niitto. Peltotie on tasainen ja se on helppo hoitaa niittämällä. Niittoheinä korjataan pois.

Sopiva tukimuoto: Perinnebiotooppien hoito (jos laidunnetaan) / muuten luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

24 Peltotie pientareineen

Kohdetyyppi: Peltotien pientareet.

Kuvaus: Mikkolan peltotien noin metrin levyiset pientareet niitetään pari kertaa kesässä. Tilan pellot ovat luomuviljelyssä eikä siellä ole aikaisempienkaan sukupolvien aikana käytetty kasvinsuojeluaineita. Erityisesti metsänpuoleisen pientareen lajisto on monipuolista ja matalaa. Nurmitatarta on runsaasti. Muita lajeja ovat siankärsämö, silmäruoho, ahopukinjuuri, kumina, nurmipiippo, jouhivihvilä ja keltanot. Pellonpuoleisen pientareen lajisto on rehevää, siellä kasvaa mm. niittysuolaheinä.

Huomionarvoiset lajit: Nurmitatar.

Hoidon tavoite: Ylläpitää lajistoa.

Hoito: Jatkaa nykyistä käytäntöä. Niittojätteen voisi rehevimmiltä paikoilta haravoida pois.

Sopiva tukimuoto: Pientareiden niitto kuuluu perustoimenpiteisiin.

Kainuussa perinnebiotoopeilla huomionarvoinen nurmitatar kasvaa runsaana Mikkolan tienpientareilla -kohde 24.

25 Peltolähde

Kohdetyyppi: Peltolähde ympäristöineen.

Kuvaus: Pellon reunassa oleva noin aarin kokoinen kostea alue, joka on keväisin veden peitossa. Keskellä oleva lähde kuivuu myöhemmin kesällä. Alue on kostea eikä kestä koneita, ja se onkin jätetty viljelyn ulkopuolelle. Lähteen ympärillä kasvaa mm. konnanvihvilää.

Hoidon tavoite: Säilyttäminen luonnontilaisena.

Hoito: Jatketaan nykyistä käytäntöä eli rajataan viljelyn ulkopuolelle riittävällä suojavyöhykkeellä.

Sopiva tukimuoto: Arvokkaiden luontokohteiden säilyttäminen sisältyy täydentäviin ehtoihin.

26 Toivonniemen ranta

Kohdetyyppi: Umpeenkasvava rantalaidun ja -törmä.

Kuvaus: Oulujärven ranta on ollut avoin vielä 1988, jolloin nykyinen omistaja osti tilan. Rantaa myös laidunnettiin 1970-luvulle asti. Tämän jälkeen törmälle on kasvanut tiheä, koivu- ja harmaaleppävaltainen puusto. Alueen keskiosaa on raivattu ja niitetty vuosittain. Näillä alueilla kasvaa tuoreen niityn lajeja kuten koiranputkea, metsäkurjenpolvea, siankärsämöä ja niittynätkelmää. Niittämätön alue on tiheän harmaalepikon, koivujen ja pajujen peitossa ja pohjakasvilli-

suus on korkea koiranputki-, vadelma- ja mai-tohorsma - kasvustoa. Törmän alla oleva rantaniitty on noin 10-15 metrin levyinen, märkä ja edelleen avoin, rannasta pajukkoinen vyöhyke, jossa kasvavat sarojen lisäksi rantalemmikki, luh-takuusio ja terttualpi.

Hoidon tavoite: Avoimuuden lisääminen ja niit-tylajiston monipuolistaminen.

Hoito: Jatketaan nykyistä käytäntöä ja laajenne-taan hoidettua ja niitettävää aluetta mahdolli-suuksien mukaan. Alueella liikutaan paljon, joten laidunnus on vaikea järjestää. Ilman karjaa hoi-totyöt (puiden raivaus) kannattaa keskittää tör-mällä kasvavaa puustoon. Raivaustähteet vie-dään pois tai poltetaan. Erityisesti havupuiden poistoa suositellaan. Yksittäispuiksi ja puu- ja pensasryhmiin kannattaa jättää marjovia pensaita kuten pihlajaa ja tuomea. Vuosittainen niitto ja niittojätteen poisvieminen edistävät niittylajiston palautumista.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman mo-nimuotoisuuden edistäminen / perinnebiotoopin hoito (jos laidunnetaan).

27 Toivonniemen ranta

Kohdetyyppi: Umpeenkasvava rantalaidun ja -törmä.

Kuvaus: Edellisen kohteen kaakkoispuolella ole-vaa umpeenkasvanutta rantatörmää. Törmä on yläosastaan harvapuustoisempi ja siellä kasvaa koivujen ja mäntyjen lisäksi myös katajia. Kis-sankello, niittynätkelmä, nurmirölli, metsäkur-jenpolvi ja särmäkuisma kasvavat koiranputkien seassa. Rannassa on pajuja, joiden jälkeen alkaa märkä rantaniitty, jossa kasvaa sarojen (jokapai-kansara, pullosara) lisäksi runsaasti järvikortetta ja myös jonkin verran myrkyllistä myrkkysarveta.

Hoidon tavoite: Avoimuuden lisääminen, niit-tylajiston elinolosuhteiden edistäminen.

Hoito: Raivaus kuten edellä. Tämä alue ei ole yhtä umpeenkasvanut kuin edellinen ja se so-veltuisikin hyvin laitumeksi. Yläosa soveltuu myös lampaille ja märkä rantaniitty lähinnä emo-lehmille / hiehoille.

Sopiva tukimuoto: Perinnebiotooppien hoito, jos aluetta laidunnetaan, muuten luonnon ja maise-man monimuotoisuuden edistäminen.

28 Hövelönpuro

Kohdetyyppi: Puronotko pientareineen.

Kuvaus: Ainolan tilan peltojen halki kulkee kau-niisti mutkitellen pieni Hövelönpuro. Puroa reunustaa tiheähkö- paju, harmaaleppä- ja koi-vuvyö. Pientareilla kasvaa runsaasti mesimarjaa ja muitakin pienruohoja.

Hoidon tavoite: Uoman säilyminen luonnontilai-sena. Maiseman avaaminen.

Hoito: Luonnon monimuotoisuuden kannalta olisi eduksi antaa purouoman kehittyä luontai-sesti ilman ruoppausta. Reunapuustoa voisi har-ventaa paikoitellen. Harvennuksessa kannattaa suosia pajuja, pihlajia ja tuomia ja muita mata-lammaksi jääviä pensaita ja poistaa korkeam-maksi kasvavia koivuja ja leppiä.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman mo-nimuotoisuuden edistäminen.

29 Pienkosteikko

Kohdetyyppi: Pienkosteikko.

Kuvaus: Ojan levennykseen syntynyt pieni kos-teikko lentokentän huoltotien vieressä. Reuna-milla kasvaa vehkaa, palpakkoa, konnanvihvilää ja luhtavuohennokkaa. Ojan länsipuolella on vil-jelemätön kenttä, jolla kasvaa sekalaista kasvus-toa; ojakärsä, savijakkara, poimulehti, hiiren-virna sekä peltorikkaruohoja.

Hoidon tavoite: Pieni avoreunainen kosteikko.

Hoito: Kosteikkoa olisi helppo laajentaa loiven-tamalla uoman rinteitä viljelemättömän kentän suuntaan. Ravinteikkaampi pintamaa kuoritaan tältä alueelta pois. Tien puolelle jätetään riittävä penkka. Syvempää ojauomaa voidaan ruopata ja poistaa siihen kertyvää maa-ainesta tarpeen mu-kaan. Kentän puolella oleva matalampi vesialue toimii pienenä tulva-altaana. Vesialueen ulko-puolelle jäävä alue niitetään ja niittojäte korjataan pois.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman mo-nimuotoisuuden edistäminen.

Nurmitatar kukkii valkoisin kukin.

30 Yhteismaan suosaareke

Kohdetyyppi: Kosteikko.

Kuvaus: Peltöjen keskellä on saareke, jossa paju-
koiden takana on luonnontilaisen näköinen pieni
avosuo. Alue on edelleen yhteismaata ja se on
ilmeisesti ollut varattuna muran eli suomudan
ottoa varten. Tällä pienten kitukasvuisten män-
tyjen reunustamalla suolla kasvavat mm. vai-
vero, isokarpalo, raate, vehka ja kurjenjalka. Suot
ja muut kosteikkoalueet toimivat vesivarastoina
ja tasaavat lähialueidensa kosteusoloja.

Hoidon tavoite: Säilytetään nykytilassa.

Hoito: Ei toimenpiteitä. Alueen ympärillä kas-
vavia puita voi poistaa tarvittaessa.

Sopiva tukimuoto: -

31 Pellon reunavyöhyke - Nurkkala

Kohdetyyppi: Reunavyöhyke, käytöstä poistu-
nut pelto.

Kuvaus: Edellisten saarekkeiden välissä on kah-
den pellon väliin jäänyt noin 10-15 metrin levyi-
nen, viljelystä poistunut sarka. Koivujen ja paju-
jen tiiviisti reunustama alue on vielä melko
avoin. Pohjoisosassa on kosteampaa nurmi-
lauhavaltaista niittyä, jossa kasvavat mm. nur-
mitatar, nurmirölli, poimulehti ja mesimarja.
Kuivemmassa eteläosassa kasvavat särmä-
kuisma, tuoksusimake, niittynätkelmä, päivän-
kakkara sekä mesiangervo ja metsäkurjenpolvi.

Huomionarvoiset lajit: Nurmitatar.

Hoidon tavoite: Umpeenkasvun estäminen ja la-
jiston monipuolistaminen.

Hoito: Aluetta ympäröivä puusto ja pajukko rai-
vataan. Raivaustähteet viedään pois tai poltetaan.
Tämän jälkeen niitetään vuosittain ja niittojäte
viedään pois. Tasaiset alueet voidaan raivauksen
jälkeen niittää lautasniittokoneella. Parasta hoi-
toa alueelle olisi sen liittäminen raivauksen jäl-
keen viereiseen hevoslaitumeen, jos sekin on py-
syvänä laitumena (eli nurmea ei uusita).

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman mo-
nimuotoisuuden edistäminen.

32 Hevoslaidun

Kohdetyyppi: Vanha pelto.

Kuvaus: Edelliseen kohteeseen rajoittuva pelto
on ollut useita vuosia hevoslaitumena, ilman että
maata on muokattu. Etenkin laitumen länsikul-
man kasvillisuus on matalampaa ja monipuoli-
sempaa. Siellä kasvavat mm. pikkulaukku, ku-
mina, niittynätkelmä, syysmaitainen, harakan-

kello ja poimulehti. Muualla lajisto on korkeam-
paa ja heinävaltaisempaa. Nurmilauhamättäitä
sekä tuoksusimaketta ja pikkulaukkuja on run-
saasti.

Hoidon tavoite: Niittylajiston monipuolistami-
nen.

Hoito: Kauan muokkaamattomana olleelle pel-
tolohkolle voi hakea erityisympäristötukea, jol-
loin nurmea ei uusita vaan aluetta hoidetaan ku-
ten luonnonlaidunta ja sen lajisto monipuolistuu
vähitellen. Tukialue tulee aidata erikseen nurme-
na hoidettavasta pellosta. Puhdistusniitot poista-
vat nurmilauhamättäitä ja muita huonosti mais-
tuvia lajeja ja edistävät laitumen syötävyyttä.
Ne ovat eduksi myös niittylajistolle, etenkin kun
niittojäte viedään pois.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman moni-
muotoisuuden edistäminen.

33-35 Porolanlammen rannat

Kohdetyyppi: Reunavyöhyke.

Kuvaus: Porolanlammen eteläreunalla(33,34) on
rantapeltöjen ja lammen välissä kapea lehtipuu-
reunus. Pohjoisranta (35) on avoin muutamia yk-
sittäisiä koivuja lukuun ottamatta.

Hoidon tavoite: Vesilintujen elinolosuhteiden
edistäminen, maiseman avaaminen.

Hoito: Peltöjen ja lammen välissä oleva puusto
raivataan. Raivaustähteet korjataan pois ja tämän
jälkeen aluetta hoidetaan niittämällä tai laidun-
tamalla jos lohko on laitumena. Niittojäte tulee
kerätä pois etteivät ravinteet vapaudu lampeen.
Pysyvän kasvillisuuden peitossa olevaa aluetta
voi levittää myös pellon puolelle, joko siirtämäl-
lä pellon reunaa ja liittämällä alueet reuna-
vyöhykkeeseen tai perustamalla pellolle niittä-
mällä hoidettavan LUMO- kaistan.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman mo-
nimuotoisuuden edistäminen. Reunavyöhykkeen
enimmäisleveys erityisympäristösopimuksessa
on 20 metriä pellonreunasta.

36 Nurmelan puu- ja pensasrivi

Kohdetyyppi: Puu- ja pensasrivi

Kuvaus: Maisemaan kauniisti sijoittuva puu- ja
pensasrivi kahden pellon rajalla. Rivistö on ollut
paikallaan jo pidemmän aikaa. Kiiltopajut ovat
ehtineet kehittyä kookkaiksi ja pyöreälatvaisiksi.
Pajut ovat kevään ensimmäisiä kukkijoita ja me-
sipistiäisten ravintokasveja. Pajujen seassa on
pihlajia, tuomia ja katajia sekä korkeampaakin

Peltolohkojen rajalla oleva puu- ja pensasrivi on kehittynyt pitkän ajan kuluessa. Korkeampien puiden juurella kasvaa katajia ja pihlajia – kohde 36.

puustoa; koivuja, raitoja ja haapoja. Peltopyy on hävinnyt Paltaniemeltä 1970- luvulla. Tämän alueen lähistöllä niitä on aikoinaan tavattu.

Hoidon tavoite: Säilyttää ja ylläpitää maisemaa ja luontoa rikastuttava puu- ja pensasrivistö.

Hoito: Peltoalueen varjostuksen välttämiseksi kannattaa poistaa korkeaksi kasvavia puita; haapoja ja koivuja (raita) ja suosia luontaisesti matalampia ja marjovia pensaita ja puita, kuten pihlaja, tuomi ja kataja ja raivata niiden ympärille tilaa, niin että ne mahtuvat kasvamaan. Pajujakin voi harventaa niin että ne mahtuvat kasvamaan pyöreälatvaisiksi.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

37 Kosteikkoalue ympäristöineen

Kohdetyyppi: Kosteikkoalue ympäristöineen.

Kuvaus: Lentokentän länsipuolella Kotipuron alkuperäisen uoman (vuoden 1865 kartassa) paikalta on 1970- luvun lopulla kaivettu mutaa. Nyt paikalla on kolme peräkkäistä lammikkoa. Lampien eteläpuolella on Paltaniemen herkimmin tulviva alue (b), joka tulvii jopa kesäsateiden jälkeen. Lentokentän huoltotien varrella on käy tös- tä poistunut pajua kasvava peltolohko (c) ja lampien länsipuolella on viljelykäytöstä poistunut metsittymään jätetty pelto (d).

Hoidon tavoite: Monipuolinen luonnonlaidun / hakamaa-alue, vesiensuojelu.

Hoito: Alueen kehittämistä rajoittaa lentokentän läheisyys. Lentokentän nykyistäkin lintukantaa on jouduttu vähentämään lentoturvallisuuden vuoksi. Alueen houkuttelevuutta linnuille ei si-

ten juuri kannata lisätä. Muussa tapauksessa tämä kohde olisi luontainen alue kosteikolle ja tulva-altaalle mihin jo olemassa oleva lampiketju antaisi hyvän lähtökohdan. Uoma voitaisiin myös palauttaa osittain virtaamaan alkuperäisellä paikallaan ja helpottaa siten alueen tulvahuipuja.

Tällaisenaankin alueen kehittämistä kannattaa miettiä. Alue lähiympäristöineen soveltuisi hyvin esimerkiksi laidunalueeksi. Tällöin siihen voitaisiin liittää kosteikkoalueen vieressä olevia viljelykäytöstä poistuneita alueita (a,c,d) sekä veden vaivaamat peltoalueet (b) soveltuvin osin. Alkuraivauksena suositellaan pajujen poistoa vanhoilta pelloilta. Koivua kasvavaa peltoa (d) voidaan kehittää puustoisena hakamaana tai metsälaitumena. Raivausjätteet kootaan ja poltetaan tai viedään pois.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

Mudanoton seurauksena syntyneet lammikot ovat pensaiden takana piilossa – kohde 37.

Monilajinen heinäpelto – kohde 38.

38 Lampaiden heinäpelto

Kohdetyyppi: Monilajinen heinänurmi.

Kuvaus: Hiesumaalla olevan peltonurmen lajisto on kehittynyt monilajiseksi. Lohko on niitetty vuosittain ja heinä on korjattu lampaille. Heinävaltaisella niityllä kasvaa runsaasti tuoreen niityn lajeja: tuoksusimake, niittynurmikka, nurmilauha, poimulehti, harakankello, päivänkakkara, niittyleinikki.

Hoidon tavoite: Niittylajiston monipuolistuminen.

Hoito: Kuten tähänkin asti, niitetään vuosittain ja heinä korjataan pois. Ei uudisteta.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen. Alueen voi myös ilmoittaa pysyväksi laitumeksi, jolloin nurmea ei tarvitse uusia.

39 Mansikkamaan LUMO- kaista

Kohdetyyppi: Viljelystä poistunut alue, LUMO-kaista.

Kuvaus: Noin 10 metrin levyinen, ladon ja rannan väliin jäävä kaistale pellon reunassa. Alue on ollut jo pitkään uudistamatta. Kasvillisuus on heinävaltaista. Nurmiröllin, niittynurmikan ja tuoksusimakkeen seassa kasvaa jo runsaasti pienruohoja kuten poimulehtiä, siankärsämöä, aho- ja niittysuolaheinää, harakankelloa, rönsyleinikkiä ja nurmitädykettä.

Hoidon tavoite: Avoin niitty.

Hoito: Niitetään vuosittain ja niittojäte viedään pois.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

40 Kotipuron notkelma

Kohdetyyppi: Puronotko pientareineen.

Kuvaus: Tässä kohdin Kotipuron uoma on melkoisen luonnontilainen. Päivärinteän peltopals-tan reunassa kulkevan puron mutkakohdassa on rehevä ja kostea, koivujen ja harmaaleppien varjostama painanne. Uoman reunamilla kasvaa mm. saniaisia (hiirenporras, metsäimarre, metsäalvejuuri), mesiangervoa ja metsäkurjenpolvea.

Hoidon tavoite: Puronotkelma säilytetään luonnontilaisena.

Hoito: Alueelle ei tarvitse välttämättä tehdä mitään. Pellonreunalla olevia puita voi poistaa tarpeen mukaan, mutta purouoman ympärille on hyvä jättää varjostavaa puustoa. Suositetaan lehtipuita: tuomi, pihlaja ja leppä.

Sopiva tukimuoto: -

Saniaiset viihtyvät varjoisassa Kotipuron notkelmassa – kohde 39.

41 Vanha ratsutallin kenttä

Kohdetyyppi: Umpeenkasvanut niitty.

Kuvaus: Lentokentän pohjoispuolella on umpeenkasvanut kenttä, joka on ollut hevosten laitumena sodan sekä lentokentän rakentamisen (1940-56) aikana. Suurin osa alueesta on paikoin tiheääkin leppikkoa ja koivikkoa. Siellä täällä kasvaa iäkkäämpiä koivuja sekä tuomia ja katajia. Pohjakerroksessa kasvaa koiranputken, maitohorsman ja nurmilauhan lisäksi poimulehti, niittynäkelmä, rönssyleinikki, niittyaitovirna, siankärsämö ja ahomansikka. Alueen eteläreunalla kulkevan Kotipuron ympärillä on kostea, lehtomaisen rehevä saniaisten (hiirenporras) ja sarojen (mm. luhtasara) luonnehtima märkä alue. Alueella on hyvät edellytykset monipuolisen perinnebiotoopin kehittymiseen, jos se otetaan takaisin laidunkäyttöön. Maaperä on läpäisevää hietaa ja kohteen ympärillä on jo avoimempia alueita.

Huomionarvoiset lajit: Ahomansikka.

Hoidon tavoite: Hakamaa, kosteikon säilyttäminen.

Hoito: Palautetaan alue laitumeksi. Tämä kohde vaatii alkuraivausta. Siinä alueelle raivataan avoimempia kohtia. Raivaus kannattaa aloittaa harvapuustoisemmista kohdista. Lampaat ja hevoset jättävät määrän puronvarsilehdon rauhaan. Myös hiehoja tai lihakarjaa voidaan käyttää. Tällöin laidunpaine sovitetään niin, että puronvarret eivät tallaudu mullokselle.

Sopiva tukimuoto: Perinnebiotooppien hoito.

Ahomansikka sinnittelee vielä korkeamman kasvillisuuden seassa, jo kauan sitten käytöstä poistuneella laitumella – kohde 41.

42 Likopuron niityt

Kohdetyyppi: Umpeenkasvanut niitty.

Kuvaus: Lentokentän pohjoispuolella mutkittelevan Likopuron ympärillä on ollut kylän vanhoja niittymaita. Alueet näkyvät vuoden 1865 pittäjäkartassa. Heinänniitto alueilta loppui 1950-luvulla. Vanhat niityt ovat edelleen hyvin näkyvissä, heinäpohjaisina, tasaikäistä koivua kasvavina alueina. Tässä rajauksessa on vain osa vanhoista niittyalueista. Peltona olleet ja metsitetyt alueet on rajattu kohteen ulkopuolelle. Vaikka alue on jo umpeenkasvanut, paikoitellen on vielä avoimempia niitty laikkuja. Koivujen seassa kasvaa tuomia, haapoja ja kuolevia katajia. Kenttäkerroksen kasvillisuus on heinävaltaista. Luhtakastikan ja nurmilauhan lisäksi alueella kasvavat mm. maarianheinä, mesimarja, korpiorvokki, mesiangervo sekä muutama käenkukka.

Hoidon tavoite: Hakamaa / metsälaidun.

Hoito: Alue otetaan laidunnukseen ja hoidetaan harvapuustoisena hakamaana tai tiheämpipuustoisena metsälaitumena. Se soveltuu laitumeksi naudoille, lampaille ja hevosille. Puustoa raivataan jo olemassa olevilta niittyalueilta ja niiden reunoilta. Erityisesti havupuita poistetaan. Kautti yksittäispuut kuten tuomet jätetään. Riittävä eläinmäärä ja laidunnuksen aikainen aloitus on tärkeä alueen hoidon kannalta.

Sopiva tukimuoto: Perinnebiotooppien hoito.

43 Sivolanlahden rantaniitty

Kohdetyyppi: Järvenrantaniitty

Kuvaus: Paltaniemen koillispuolella Sivolanlahden rannalla on yli 10 hehtaarin kokoinen rantaniitty. Alueen pohjoispäässä on kapea kaistale entistä jo umpeenkasvanutta rantaniittyä rantatörmän ja nykyisen rannan välissä. Katajat ovat jääneet koivujen ja harmaaleppien varjoon. Kenttäkerroksessa kasvavat metsälauha, kevätpiippo, mesimarja ja oravanmarja. Varsinainen rantaniitty on soistuvaa, pajukkoista rantaluhtaa. Rannassa näkyvyyden alueelle estää vaihtelevan levyinen pajuvyöhyke, jossa kasvavat viitakastikka, luhtarölli ja harmaasara. Ulompana on paikoitellen jopa 200 metrin levyinen avoin, luhtakastikkaa ja saroja (viilto-, jokapaikan-, pullosara) kasvava niitty. Muita lajeja ovat järvikorte, luhtakuusio ja suohorsma. Myös myrkyllistä myrkkyykeisoa kasvaa alueella.

Sivolanlahden rantaniitty on kohteista laajin, noin 15 ha. Suurin osa niitystä on avointa. Ranta on pajukkoisempi. Alueen laidunnus lisää sen arvoa myös lintujen elinympäristönä – kohde 43.

Hoidon tavoite: Lisätä avoimen rantaniityn osuutta ja edistää siten lintujen elinolosuhteita sekä avata paikoin näkyvyyttä lahdelta.

Hoito: Alue soveltuu lähinnä nautojen laitumeksi (hiehot, lihakarja). Pajuvyöhykettä raivataan niin että avoimen rantaniityn osuus lisääntyy. Raivausjätteet poltetaan tai viedään pois. Olisi hyvä jos laitumen voisi ulottaa Kiviniementiehen asti, jolloin mukaan tulee kaistale kovapohjaista, puustoista aluetta, jossa eläimet löytävät tarvittaessa suojaa ja varjoa. Rannassa olevaa pajuvyöhykettä raivataan ja jo olevaa avointa kaistaletta levennetään siten, että tieltä avautuu näkymä järvelle.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

44 Linnustollisesti arvokkaat pellot

Kohdetyyppi: Pesivien peltolintujen ja muuttolintujen tärkeät elinympäristöt.

Kuvaus: Paltaniemellä tällaisia alueita ovat suurimmat yhtenäiset peltoaukeat. Alueet on merkitty liitekarttaan. Peltolintujen kannalta on tärkeää, että viljelyssä säilyy riittävän laajoja yhtenäisiä peltoalueita. Myös ympärivuotinen kasvipeitteisyys on linnuille eduksi, koska niistä löytyy ravintoa aikaisin keväällä. Pientareet ja saarekkeet ovat tärkeitä suoja- ja pesäpaikkoja.

Huomionarvoiset lajit: Erityisesti peltoympäristöjen lajit ja muut uhanalaiset lintulajit kuten peltosirkku, ruiskäärä, tuulihaukka, pensastasku, kuovi, töyhtöhyppä ja kiuru.

Hoidon tavoite: Lintujen elinympäristön säilyttäminen ja kehittäminen.

Hoito: Alueiden säilyminen viljeltyinä on tärkein asia. Jos lintujen elinolosuhteita halutaan edistää vielä muilla toimenpiteillä esim. edistämällä ravinnon saatavuutta, voi siihen hakea erityisympäristötukea. Lintujen elinympäristövaatimuksista on kerrottu tarkemmin luvussa neljä. Silloin, kun pellon jääminen pois viljelystä aiheuttaisi huomattavaa haittaa linnustolle myös sen hoitoon voi hakea erityisympäristötukea.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

45 Tulvivat tai veden vaivaamat alueet

Kohdetyyppi: Tulvaherkät pellot, kosteat painanteet.

Kuvaus: Paltaniemellä tulvaherkkiä alueita ovat etenkin Kotipuron varrella olevat pellot lentokentän länsipuolella. Myös muualla on kevytkosteuden vaivaamia painanteita.

Hoidon tavoite: Vesiensuojelu, (muutto)lintujen kannalta tärkeiden kosteiden alueiden säilyttäminen.

Hoito: Vaihtoehtona tulvaherkkien alueiden ojitustajärjestelyille ja viljelylle on se, että niitä hoidetaan pysyvästi kasvipeitteisinä nurmina. Kasvusto niitetään ja korjataan pois vuosittain.

Jos kosteille painanteille halutaan hakea erityisympäristötukea, ne rajataan erikseen riittävällä suojavyöhykkeellä ja niiden hoidossa huomioidaan lintujen elinolosuhteiden parantaminen esim. jättämällä alueille jättöviljaa.

Sopiva tukimuoto: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen.

Yleiset kuvaukset ja suositukset

7.3.1

Viljelystä poistuneet pellot

Peltojen säilyminen viljeltyinä on keskeistä Paltaniemen kulttuurimaiseman ja luonnon monimuotoisuuden säilymisen kannalta. Viime vuosina käytöstä poistuneita pelloja onkin raivattu ja otettu takaisin käyttöön. Viljelykäytöstä poistuneita alueita on edelleen lentokentän lähellä sekä Hövelöntien varrella. Tienvarsien asuttaminen on aiheuttanut tonttien yhteydessä olevien ja tonttien väliin jääneiden peltolohkojen poistumista viljelystä. Tämän seurauksena aikaisemmin laajat yhtenäiset peltoalueet ovat pienentyneet ja pirstaloituneet ja myös näkymät ovat sulkeutuneet. Riittävän laajojen peltosten säilyminen ja myös muiden maataloustuotannon toimintaedellytysten turvaaminen tulisi huomioida myös alueen maankäytön ohjauksessa.

Myös peltolinnuston ja maisemien kannalta on tärkeää säilyttää peltoalueet mahdollisimman laajoina ja yhtenäisinä sekä pyrkiä ottamaan takasin viljelyyn tai laitumiksi käytöstä poistuneita alueita vaikkapa vuokraamalla tai hoitosopimuksilla. Silloin kun jo umpeenkasvanut entinen pelto raivataan laitumeksi, jota hoidetaan kuten luonnonlaidunta, voi sille hakea erityistukea.

7.3.2

Teiden pientareet

Paltaniemen tiestö on vanhaa ja vakiintunutta. Paltaniemen- ja Hövelöntietä lukuun ottamatta lähes kaikki kylän pohjoisosan tiet näkyvät jo 1860-luvun pitäjänkartassa. Vanhojen ja uudempienkin teiden pientareilla kukkii monipuolinen niittylajisto. Sutelantien pientareilla kasvaa ketolajistoa: karvaskallioinen, kissankäpälä ja kevät-taskuruoho. Hövelöntien pientareilla kasvaa paikoitellen runsaasti nurmitatarta, joka on perinnebiotoopeilla huomionarvoinen kasvilaji. Myös Hämeentien pientareilla on paikoitellen monipuolista lajistoa. Ahopukinjuurta kasvaa pientareilla yleisesti ja runsaana. Muita pientareilla viihtyviä lajeja ovat aho- ja paimenmatara, nurmitädyke, särmäkuisma, nurmikohokki, kevättähtimö, puna-ailakki, ahomansikka ja silmäruoho.

Aikaisemmin pientareiltakin niitettiin heinä eläimille. Nykyään tielaitos niittää yleisten teiden pientareet kerran kesässä. Reheväpikasvuisilla alueilla heinän poisvieminen edistäisi pientareiden kukkaloistoa. Samalla tavoin voi hoitaa yksityistestien pientareita.

Kissankello ja valkokukkainen ahopukinjuuri kasvavat runsaina Paltaniemen teiden pientareilla.

Latosaarekkeet ja yksittäiset puut ja pensaat monipuolistavat maatalousympäristöä ja maisemaa. Kuvassa olevan pihlajan juurella kasvaa mm. myös kuivilla kedoilla viihtyvä ketohärkki.

7.3.3

Puukujanteet ja yksittäispuut

Paltaniemellä on paljon puukujanteita. Yleisin kujannepuu on koivu. Lisäksi on joitakin kuusi-aita- ja pihlajaistutuksia. Puukujanteen paikka kannattaa valita huolella. Paltaniemen maiseman erityispiirre on sen avoimuus ja tasaisuus. Tasaisilla pelloilla yhtenäinen ja tiheä puurivistö katkaisee näkyvyyden helposti. Puuriveissä ja -kujanteissa kannattaa istuttaa / harventaa puut niin, että ne mahtuvat kasvamaan luonteensa mukaisesti. Puiden etäisyys on sopiva silloin kuin täysikasvuisen puun oksat koskettavat toisiaan, mutta eivät yllä naapurin runkoon asti.

Puukujanteiden uusimisen voi tehdä myös vaihteittain poistamalla ja uusimalla ensin huonokuntoisimpia puita. Puukujanteiden hoitoon ja uusimiseen voi hakea erityisympäristötukea (luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen) kun pinta-alavaatimus (0,05 ha) täyttyy.

Etenkin Pappilanniemessä on pelloille jätetty kauniita yksittäispuita. Yleisin yksittäispuu on koivu. Jos puusta halutaan kaunisluotoinen, tulee sen joo nuorena kasvaa yksin.

7.3.4

Ladot ja niiden ympäristöt

Paltaniemen pelloilla oli 1960- luvulla vielä noin 170 latoa. 30 vuotta myöhemmin (1996) latoja oli jäljellä noin 50 kpl ja nykyään niitä on jäljellä enää kourallinen. Latojen mukana ovat yleensä

kadonneet myös pienet pelloilla olevat viljelmättömät saarekkeet, jotka ovat tärkeitä elinympäristöjä peltolinnuille ja muillekin eliöille. Jäljellä olevia latoja on ruvettu kunnostamaan, ja joillekin on löytynyt uuttakin käyttöä. Silloin kun tilalle tehdään luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämisen erityisympäristötukisopimus, voi siihen sisältyä myös sopimusalueella olevien latojen ja muiden perinteisten rakennelmien (esim. aidat) kunnostamista. Laittamalla linnunpönttöjä latoihin voidaan edistää esim. tuulihaukan pesimistä alueella.

7.3.5

Ojat ja pellonpientareet

Vaihtelevasti pensaikkoiset ojien varret ja pientareet tarjoavat peltolinnuille mieluisia elinympäristöjä. Ympärivuotisen kasvipeitteen peitossa olevat pientareet tarjoavat suojapaikkoja ja elinympäristöjä myös muille eliöille. Puu- ja pensasryhmiä kannattaa jättää etenkin ojien mutkiin ja risteyksiin. Jätettävät puut ja pensaatsat kannattaa valita ennen raivausta ja säilyttää ne pysyvästi niin, että ne saavat kasvaa rauhassa. Ojien reunoille kannattaa jättää luontaisesti matalampia pensaita pajuja, pihlajia ja tuomia ja poistaa korkeammaksi kasvavia puita. Myös maiseman avoimuuden kannalta on suositeltavaa pitää pello-ojien pientareet avoimina yksittäispuita ja pensasryhmiä lukuun ottamatta.

Paltaniemellä on avo-ojitettuja peltoja etenkin kylän eteläosissa Toivonniemessä, Hövelössä sekä lentokentän läheisillä pelloilla. Avo-ojat rikastuttavat peltoalueen luontoa tarjoamalla ympärivuotisen suojapaikan ja elinympäristön. Hövelössä ojan pientareilla kasvaa mm. Kainuussa huomionarvoinen tuoreiden niittyjen laji nurmitatar.

7.3.6 Purot

Likopuron varsilta löytyvät alueen rehevimmät lehtomaiset kohteet, puronvarsien saniaislehdot, jotka monin paikoin sijaitsevat samoilla paikoilla kuin vuoden 1865 pitäjänkartassa (ks. s.11) olleet niittyalueet. Samaisessa kartassa näkyy myös Kotipuron alkuperäinen uoma, joka on kulkenut nykyisen uoman pohjoispuolella kaivettujen lammitikoiden kohdalla. Aikoinaan särki on noussut kutemaan Kotipuroa pitkin Lentokentän pohjoispuolelle asti.

Puron varrelle kannattaa jättää puustoa etenkin uoman mutkakohtiin ja risteyksiin. Uoman varrella kannattaa suosia lehtipuita sekä matalammaksi jääviä pensaita. Jätettävät puut ja pensaats valitaan ja niiden annetaan kasvaa rauhassa. Uoman reunoilla kasvavat puut ja pensaats sitovat myös ravinteita. Erityisen tehokkaita tässä ovat pajut, jotka sitovat maaperän ravinteita kaksi kertaa niin paljon kuin leppä, jonka juuristo kykenee itsekin tuottamaan tyyppä (Mander ym. 1991 viitti. Puustinen 1991).

Luonnontilaiset purouomat ovat Paltaniemellä harvinaisia etenkin peltoalueilla. Purouomaa voidaan myös ennallistaa esim. palauttamalla uomaan mutkia. Laajempaan purouoman ennallistamiseen voi hakea erityisympäristötukea.

Hiirenporras kasvaa Likopuron varsilla. Kuva on otettu kohteesta 41.

7.3.7 Muranottopaikat ja muut pienkosteikot

Paltaniemen peltojen liepeiltä löytyy useita pienkosteikkoja: suolämpäreitä, "muran" eli suomudan oton seurauksena syntyneitä pieniä lampia ja koivua kasvavia kuoppaisia kosteikkoalueita. Muraa kaivettiin peltojen maanparannusaineeksi viime vuosisadan alkupuolella. Suurin osa alueista on edelleen yhteisomistuksessa. Myös uudempia lampia on jäänyt jäljelle myöhemmän maanoton seurauksena. Olemassa olevat pienkosteikot toimivat vesivarastoina ja tasaavat ympäristönsä kosteusoloja. Kosteikkojen säilyttäminen tarjoaa elinympäristön erilaisille eliöille ja suojapaikkoja esim. riistaeläimille. Ne ovat luontaisia paikkoja mahdollisesti kaivettaville lammitikoiden.

7.3.8 Törmä ja rantatasanne

Vuonna 1951 alkaneen Oulujärven säännöstelyn seurauksena vesi ei enää kuluta rantatörmää, jonka seurauksena törmä ja myös rantatasanne ovat alkaneet metsittyä. Metsittymistä on edistänyt myös törmän laiduntamisen loppuminen. Aikaisemmin paljas, hiekkainen rantatasanne on niinkään muuttunut luhtaiseksi ja rannasta päin vähitellen metsittyväksi tulvametsiköksi. Alueen maisemien kannalta keskeinen muutos on tapahtunut vähitellen ja alueen maisemamaakunnan ominaispiirteeksikin mainitut komeat kaukomaisemat ovat katoamassa – ensimmäistä kertaa Paltaniemen kylän historian aikana.

Rantatasanteen säilyminen avoimena on eduksi linnustolle. Törmän säilyminen avoimena on keskeistä kylän maisemien kannalta. Törmää on paikoin raivattu. Peltoihin rajoittuvat törmän osat (enintään 20 metriä pellonreunasta) sekä laidunnetut alueet ovat erityisympäristötukikelpoisia kohteita (luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen). Törmän ja rantatasanteen laiduntaminen onkin luontevin tapa hoitaa myös alueen maisemaa. Se ei ole kuitenkaan mahdollista siellä, missä on paljon muita toimintoja kuten venepoukamia, satama tai uimaranta. Jos näitä alueita halutaan pitää avoimena tapahtuu se parhaiten niittämällä avoimet alueet keväällä, kun on vielä routaa. Pajukot raivataan erikseen, ja niitto- ja raivausjätteet korjataan pois. Alueiden hoitoon kannattaa miettiä yhteiset tavoitteet

ja hakea tarvittaessa rahoitusta vaikkapa Leader-toimintalinjan kautta. Tällöin hankkeeseen voi yhdistää myös lintujen elinolosuhteita edistäviä toimenpiteitä kuten esim. hiekkarannan paljastamisen.

Rantaluhtaa voidaan hyödyntää myös siihen laskevien ojien suodattimena, kun oja ruopataan vain kosteikkoalueen alkupuolelle asti. Luonnontilaiset, kosteat niityt ovat tehokkaita typen- ja fosforinpidättäjiä (Puustinen ym. 2001,16). Ravinteiden poistumista lisää edelleen alueen niittäminen ja niittotähteen poisvieminen.

7.3.9

Vanhat rantametsät

Paltaniemen kylän kanssa lähes yhtä iäkkäitä ovat sen pohjoisrannalla, museotien ympärillä sekä vanhalla hautausmaalla kasvavat mahtavat hongat. Näin hienoja, vanhoja mäntyjä tapaa harvoin. Pohjoisrannan metsät ovat myös liito-oravan elinympäristöä. Liito-oravasta on useita havaintoja Kirkkonien hautausmaalta sekä vanhan pappilan vieressä olevien suurten kuusen sekä vanhan männyn luota (Hurme 2001,9).

Liito-orava on rauhoitettu Suomessa luonnon-suojelulain nojalla ja sen lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty. Lajina se luokitellaan vaarantuneeksi. Myös kaavoituksessa tulee turvata liito-oraville tärkeiden pesäpuiden ja niitä suojaavien puiden sekä liikkumisen kannalta riittävän puuston säilyminen (Maakuntakaavaehdotus 2020).

7.3.10

Pihaniityt

Esimerkiksi Sutelanperällä ja Ahistuksen torpan luona on tonttien pihoille ja niiden väleihin jääneitä pieniä pelloja pidetty avoimena niittämällä. Jo pidempään jatkuneen niiton seurauksena alueiden lajisto on monipuolistunut ja kehittynyt niittymäiseksi. Tällaiset entisille pelloille kehittyneet uudisniityt voivat jossain määrin korvata vähiin käyviä perinnemaisemia. Ne tarjoavat elinympäristöjä avointen paikkojen lajistolle ja edistävät esim. marjanviljelylle tärkeiden pölyttäjähyönteisten elinympäristöjen säilymistä. Hoidoksi riittää vuosittainen niitto heinäkuun lopulla ja heinän poisvienti. Reheväkasvuisia alueita

voidaan niittää useammankin kerran kesässä, kunnes kasvu laantuu. Nopeimmin tämä tapahtuu hiekkapohjaisilla, läpäisevillä mailla. Jos niittojäte jätetään maahan maatumaan, vapautuu siitä ravinteet takaisin maaperään ja tuloksena on reheväkasvuinen koiranputkipelto.

7.3.11

Vanhat ja uudemmat pihapiirit

Paltaniemen pitkän asutushistorian jäljet näkyvät vanhoissa rakennuksissa ja myös niiden pihapiireissä. Entisajan säätyläisten pihoiissa esim. Pappilassa, Sutelanperässä ja Sutelassa oli puutarhoja koristekasveineen (Keränen 1970, 29). Muualla oli yleensä myös pihamaa hyödynnetty heinämaana tai se oli eläinten kaluama. Näitä vanhojen pihapiirien pienialaisia ketoja ja niittyjä kannattaa vaalia ja antaa niiden kukkia. Hoidoksi riittää niittäminen ja haravointi. Lannoittaminen ja uuden multakerroksen levittämien tuhoavat aikojen saatossa muodostuneen monilajisen ja matalan kasvillisuuden.

Myös uudisrakennusten pihapiireihin kannattaa miettiä alueelle sopivia ratkaisuja. Kaupunkiasutukselle tyypillinen tonttien aitaaminen ei ole ollut maaseudulla tyypillistä. Pihatanner tai niitrynä hoidettu alue on myös pihanurmikkoa helpohoidoisempi vaihtoehto. Puutarhan kasvivalinnoissa voi myös valita perinteisiä lajeja. Näistä löytyy esimerkkejä vanhemmista pihapiireistä.

Paltaniemeltä löytyy vanhoja puutarhoja perinteisine kasveineen.

LÄHTEET

- Haapanen, A. & Heikkilä, T. 1992a. Maisemanhoito. Maisema-alueityöryhmän mietintö I. Ympäristöministeriö, Helsinki. Mietintö 66/1992. 199 s.
- Haapanen, A. & Heikkilä, T. 1992b. Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alueityöryhmän mietintö II. Ympäristöministeriö, Helsinki. Mietintö 66/1992. 204 s.
- Haaranen, T., Partanen, H. & Tarvainen, A. 2005. Maatalouden ympäristötuen erityiset v. 2000-2006. Maisemanhoito - Luonnon monimuotoisuus - Perinnebiotoopit. Maa- ja metsätalousministeriö. 19 s.
- Heikkilä, M. (toim.) 2002. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitteluopas. Ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 591. 58 s. ISBN 952-11-1275-1.
- Heikkinen, R. 2003. Paltaniemi. Myyttistä menneisyyttä ja kulttuurikuvia. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu. 182 s. ISBN 952-5492-00-1.
- Hurme, E. 2001. Kajaaninjoen seudun liito-oravakartoitus. Kajaanin kaupunki, tekninen palvelukeskus, maankäyttö / kaavoitus, Kajaani. 13 s. + 7 liitettä.
- Geologian tutkimuskeskus. 2000,2003. Maaperäkartta 1: 20 000. Lehti 3432 10. <http://geokartta.gtk.fi>>Geokartta - karttapalveluun.
- Kainuun maakuntakaava 2020. Kaavaehdotus 20.3.2006. Kainuun maakunta – kuntayhtymä. 13.4.2006. www.kainuu.fi>Kainuu>Maakunnan suunnittelu>Maakuntakaava. (Viitattu 15.6.2006.)
- Kajaanin kaupunki. 8.6.2006. Kajaanin väestö osa-alueittain 1990-2005. <http://kajaani.fi> >Kaupunkitieto> Tilastotieto>Kajaanin väestö osa-alueittain 1990-2005. (Viitattu 7.8.2006.)
- Kemiläinen, H. 1988. Osa 1. Geomorfologinen inventointi. Julk.: Kajaanin kaupungin luonnonsuojelualueiden ja –kohteiden kartoitus. Kajaanin kaupunki, Kajaani. S. 1-30.
- Kukko-oja, K., Heikkilä, H. & Vainio, M. 1988. Osa 2. Kasvi-peiteinventointi. Julk.: Kajaanin kaupungin luonnonsuojelualueiden ja –kohteiden kartoitus. Kajaanin kaupunki, Kajaani. S. 31-96.
- Keränen, K. 1970. Paltaniemi Paltamon kulttuurikeskuksena 1800-luvun puolivälistä rautatien aiheuttamaan murrokseen. Tampereen yliopisto, Suomen historian laudaturtyö. 106 s.
- Leinonen, R. & Itämies, J. 2001. Kainuun perinnemaisemien hyönteiset. Melalahti, Naapurivaara. Kainuun ympäristökeskus, Kajaani. Suomen ympäristö 483. 93 s.
- Leinonen, R. & Itämies, J. 2005. Kajaanin lentokentän perhosselvitykset 2005. Raportti Perhostensuojelutoimikunnalle 29.11.2005. 9s. + 2 liitettä.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2.9.2005. Maa- ja metsätalousministeriön asetus erityistukisopimusten tekemisestä annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen muuttamisesta. Maa- ja metsätalousministeriön määräyskokoelma 62/05.
- Maa- ja metsätalousministeriö 3.8.2006. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma vuosille 2007-2013. Esitys 3.8.2006. 444 s. <http://www.mmm.fi>>Maaseutu ja raken-taminen>Maaseudun kehittäminen>Ohjelmat kaudelle 2007-2013>Esitys Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaksi. (Viitattu 8.8.2006.)
- Mander, ü., & Matt, O. & Nugin, U. 1991. Perspectives on vegetated shoals, ponds, and ditches as extensive out door system of wastewater treatment (Eds. Etnier, C. & Guterstam, B.). Proceedings of the International Conference held at Stensund Folk College, Sweden, March 24-28. 1991, s. 271-282. (Viitt. Puustinen ym. 2001).
- Peruskartta 1:20 000. Lehti 3432 07 Mutous. 1999. Maanmittauslaitos, Helsinki.
- Peruskartta 1:20 000. Lehti 3432 10 Paltaniemi. 1999. Maanmittauslaitos, Helsinki.
- Peruskartta 1:20 000. Lehti 3432 07 Mutous. 1972. Maanmittaushallitus, Helsinki.
- Peruskartta 1:20 000. Lehti 3432 10 Paltaniemi. 1972. Maanmittaushallitus, Helsinki.
- Pitäjäkartta 1:20 000. Lehti 3432 07 Kajaanin mlk. Paltamo, 713/352. 1865. Maanmittauslaitos.
- Pitäjäkartta 1:20 000. Lehti 3432 10 Kajaanin mlk. Paltamo, 713/353. 1865. Maanmittauslaitos.
- Puustinen, M., Koskiahio, J., Gran, V., Jormola, J., Majjala, T., Mikkola-Roos, M., Puumala, M., Riihimäki, J., Rätty, M. & Sammalkorpi, I. 2001. Maatalouden ve-siensuojelukosteikot. VESIKOT-projektin loppuraportti. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Suomen ympäristö 499. 61 s. ISBN 952-11-0932-7.
- Pykälä, J. & Alanen, A. 2004. Perinnebiotoopit ja niiden väheneminen. Teoksessa: Tiainen, J., Kuusisaari, M., Laurila, I. P. & Toivonen, T. (toim.). Elämää pellossa - Suomen maatalousympäristön monimuotoisuus. Edita Publishing Oy, Helsinki. Ss. 192-203.
- Schulman, A., Heliölä, J. & Pykälä, J. 2006. Maatalouden ympäristötuen sopimusalueiden laatu ja hoidon toteutuminen. Perinnebiotooppien hoidon ja luonnon monimuotoisuuden edistämisen erityiset. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Suomen ympäristö 3/2006. 87 s. ISBN 952-11-2187-4.
- Seitapuro, H. 2004. Kainuun perinnemaisemakartoituksen täydentäminen 2002 ja 2003. Kainuun ympäristökeskus, Kajaani. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Seitapuro, H. 2005. Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma. Naapurivaara. Kainuun ympäristökeskus, Kajaani. Kainuun ympäristökeskuksen moniste 16. 49 s. + 2 liitekarttaa. ISSN 1456-9507.
- Turtola, Ari 2002. Maatilan luonnonhoito. Opas arkipäivän töihin. Maa- ja metsätalousministeriö. 23 s.
- Vainio, M. 2004. Havaintoja Kainuun lentokentän kasvillisuudesta. Muistio. 15.11.2004. Selvityksessä: Leinonen, R. & Itämies, J. 2004. Kajaanin lentokentän perhosselvitykset 2004. Raportti perhostensuojelutoimikunnalle 15.12.2004. Liite 1.
- Vainio, M., Autio, S. & Leinonen, R. 2000. Kainuun perinnemaisemat. Kainuun ympäristökeskus, Kajaani. Alueelliset ympäristöjulkaisut 147. 211 s.
- Vainio, M., Kekäläinen, H., Alanen, A. & Pykälä, J. 2001. Suomen perinnebiotoopit. Perinnemaisemaprojektin valtakunnallinen loppuraportti. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Suomen ympäristö 527. 163 s.
- Vartiainen, A. 1931. Kajaanin kaupungin historia I. Kajaani. 487 s. (Viitt. Keränen, K. 1970).
- Virkkunen, A., H. 1919. Oulun kaupungin historia I. Oulu. (Viitt. Keränen, K. 1970).

Kiitos myös kaikille suullista tietoa antaneille!

Liite 1. Hyväksytyjä kustannuksia erityistukisopimuksissa (MMM 2.9.2005)

Ihmistyö (esim. eläinten valvonta, aitojen kunnostus jne.)	12,38 €/h
Traktorityö kuljettajineen 70 kW ja alle	29 €/h
Traktorityö kuljettajineen yli 71 kW	33 €/h
Niitto traktorilla	
• pellot	33 €/h
• perinnebiotoopit	99 €/h
Niitto pienniittokoneella ¹	143-286 €/ha
Niitto viikatteella ¹	151-336 €/ha
Niittojätteen poiskeruu (pöyhintä, haravointi koneella,	
Paalaus, kuljetus	147-294 €/ha
Raivaus	421 €/ha
Raivausjätteen poisto	50 €/ha
Aitaaminen (sis. työn ja materiaalit)	
• sähköpaimen	1,5 €/m
• lammasverkko	3 €/m
• riukuaita	17-25 €/m
Eräiden maisemakasvien siemenkustannukset	
• hunajakukka	67-76 €/ha
• auringonkukka	168-269 €/ha
• kuitupellava	336 €/ha
Rakennelmien kunnostukseen liittyviä kustannuksia	
• huopakatto ja katteen alusrakenne	25-34 €/m ²
• pärekatto	34-42 €/m ²
• maalaus	5 -7 €/m ²

¹Muun kuin koneellisen niiton tarve perusteltava erikseen

Työkonehinnat ovat verottomia (alv 0 %).

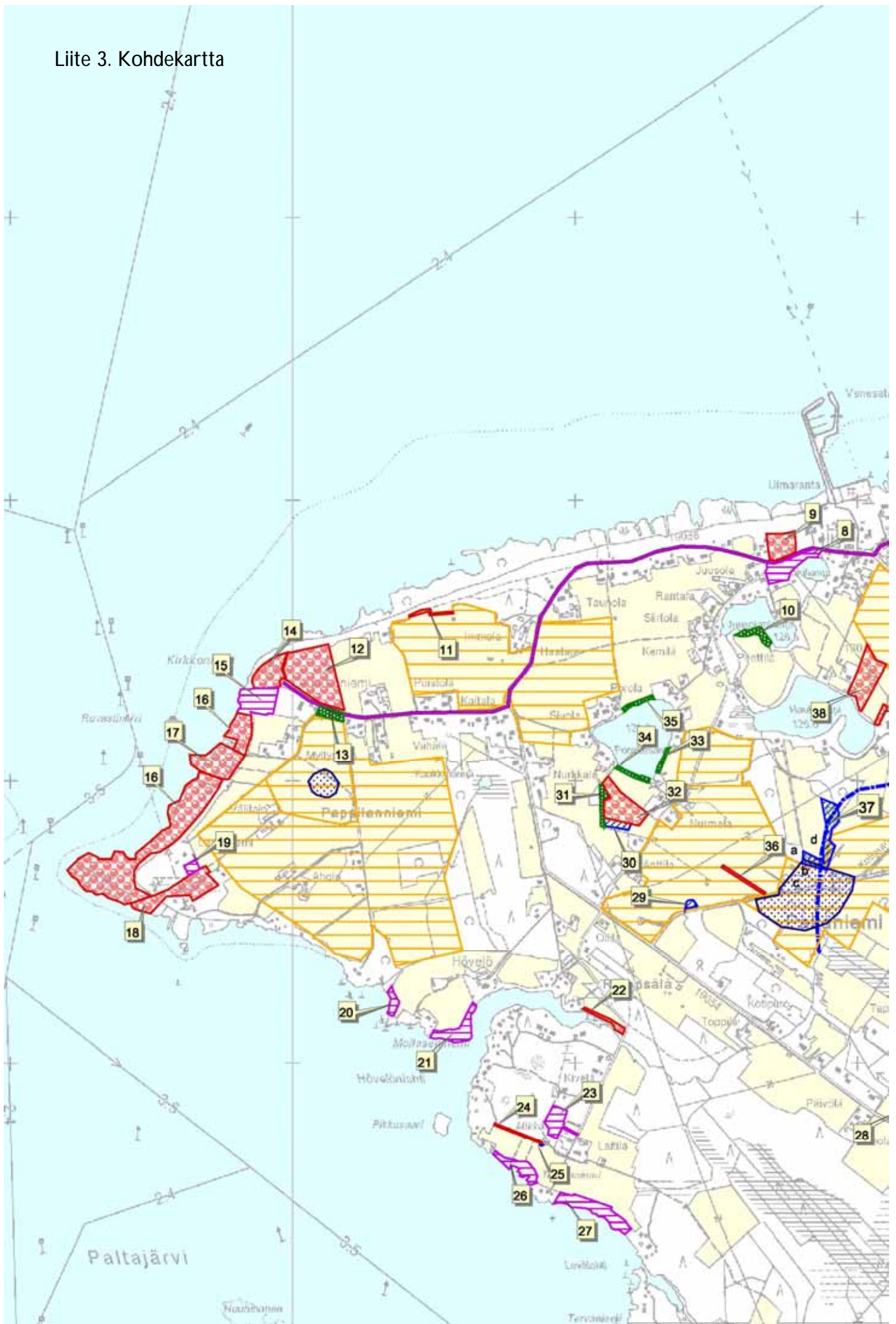
Todellisten kustannusten ja tulonmenetysten summaan voidaan lisätä enintään 20 prosentin suuruinen kannustin. Suojavyöhykkeiden osalta kannustin voi kuitenkin olla enintään 30 prosenttia

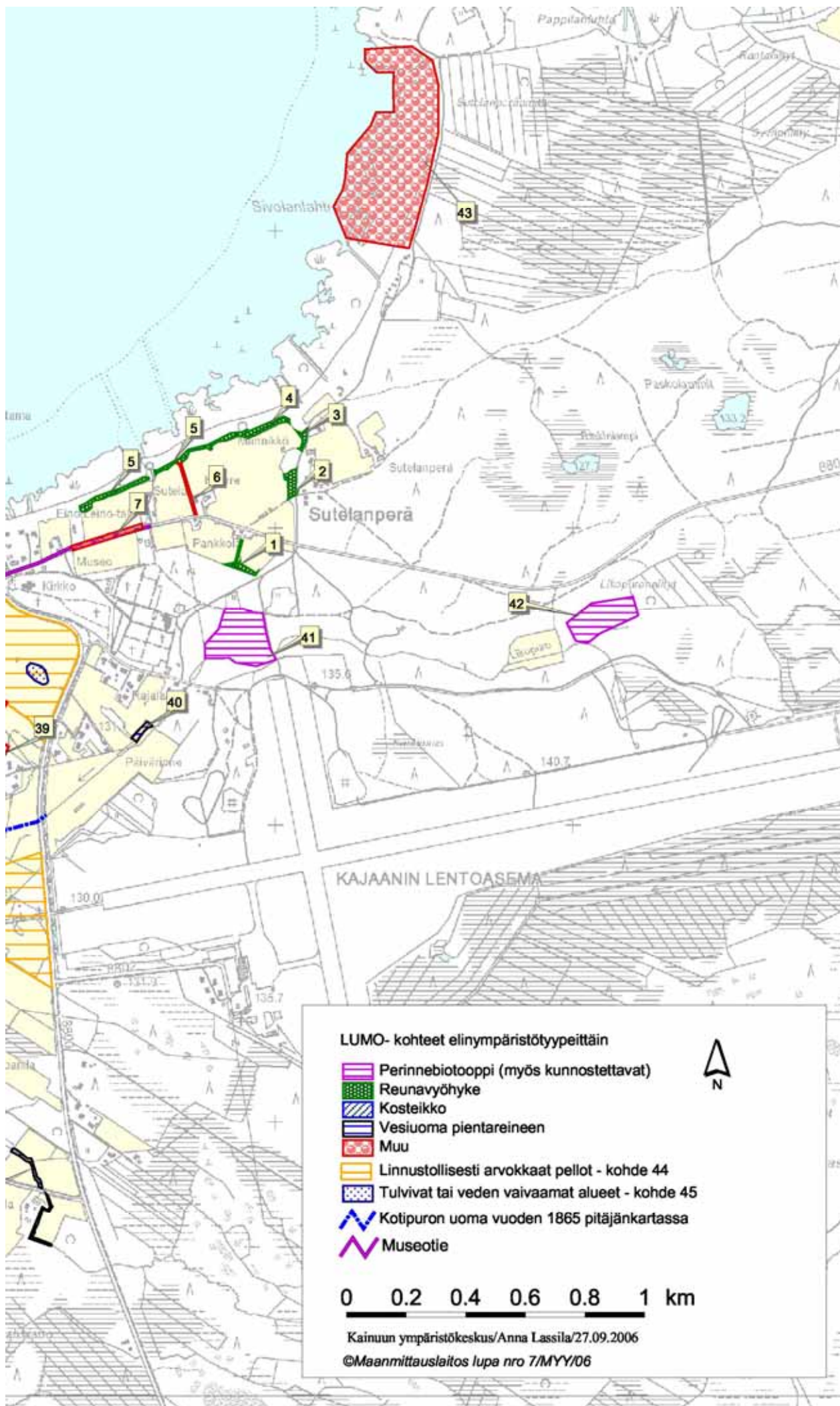
Kiinteitä kuluja kuten vuokra ei voi sisällyttää laskelmaan.

Liite 2. Yhteenveto kohteista, niiden hoidosta ja pinta-aloista

Erityisympäristötukea maksetaan alueella tehtävien hoitotoimenpiteiden ja arvioitujen kustannusten mukaan, kuitenkin enintään 450 € / ha vuodessa. Pinta-alat ovat viitteellisiä. Rajauksia voidaan tarkentaa tilakohtaisia suunnitelmia tehtäessä.				
Lihavoiduilla kohteilla esiintyy huomionarvoisia kasvi- tai eläinlajeja. <i>Kursivoidut</i> kohteet sijaitsevat museotien varrella.				
Lumo = luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen, pb = perinnebiotoopin hoito.				
Nro	Nimi	Pinta-ala, ha	Hoito	Erityisympäristötuki
1	Pankkolan pellonreuna ja peltotie	0,19	raivaus + niitto	lumo
2	Sutelanperän reunavyöhyke	0,25	raivaus + niitto	lumo
3	Männikön reunavyöhyke	0,09	raivaus + niitto	lumo
4	Sutelanperän monikerroksinen metsänreuna	0,25	muu	lumo
5	Paltaselän rantatörmä	0,73	raivaus / niitto	lumo
6	Kaarteen pihlajarivistö	0,14	muu	lumo
7	Sutelantien koivukujanne ja pientareet	0,40	muu	lumo
8	Kourulammen rantametsikkö	0,91	laidunnus / raivaus	lumo / pb
9	Ahistuksen niitty	0,84	raivaus + niitto / laidunnus	lumo
10	Lammaslaitumen ranta	0,31	laidunnus	lumo
11	Kuiva pellonreuna törmällä	0,15	niitto	lumo
12	<i>Lehtikuusimetsikkö</i>	3,03	raivaus + laidunnus	lumo
13	Pappilanpuisto	0,28	raivaus + (laidunnus)	lumo
14	Kirkkonniemen vanha hautausmaa	0,97	raivaus / laidunnus	lumo
15	Pappilan rantahaka	1,17	raivaus + laidunnus	pb
16	Pappilanniemen länsiranta	6,93	raivaus + laidunnus	lumo
17	Välitalon rantalaidun	1,46	raivaus + laidunnus	lumo / pb
18	Leppiniemen ranta	1,60	raivaus + laidunnus	lumo
19	Leppiniemen haka	0,17	raivaus + laidunnus / niitto	pb
20	Moilasenniemen rantalaidun	0,24	raivaus + laidunnus	pb
21	Moilasenniemen rantalaidun	0,75	raivaus + laidunnus	pb
22	Hövelönlahden rantatörmä	0,21	raivaus + niitto	lumo
23	Toivonniemen haka	0,61	raivaus + laidunnus / niitto	lumo / pb
24	Peltotie pientareineen	0,12	niitto	-
25	Peltolähde ympäristöineen	0,01	ei toimenpiteitä / säilytetään	-
26	Toivonniemen ranta	0,56	raivaus + laidunnus / niitto	lumo / pb
27	Toivonniemen ranta	1,14	raivaus + laidunnus / niitto	lumo / pb
28	Hövelönpuro	0,37	muu	lumo
29	Pienkosteikko	0,09	muu	lumo
30	Yhteismaan suosaareke	0,23	ei toimenpiteitä / säilytetään	-
31	Pellon reunavyöhyke – Nurkkala	0,25	raivaus + niitto / laidunnus	lumo
32	Hevoslaidun	1,40	laidunnus	lumo
33	Porolanlammen ranta	0,10	raivaus + niitto	lumo
34	Porolanlammen ranta	0,17	raivaus + niitto	lumo
35	Porolanlammen ranta	0,15	niitto	lumo
36	Nurmelmän puu- ja pensasrivi	0,15	muu	lumo
37	Kosteikkoalue ympäristöineen	1,05	muu	lumo
38	Lampaiden heinäpelto	1,36	niitto	lumo
39	Mansikkamaan LUMO-kaista	0,12	niitto	lumo
40	Kotipuron notkelma	0,14	ei toimenpiteitä / säilytetään	-
41	Vanha ratsutallin kenttä	3,17	raivaus + laidunnus	pb
42	Likopuron niityt	2,10	raivaus + laidunnus	pb
43	Sivolanlahden rantaniitty	15,30	raivaus + laidunnus	lumo
	Pinta-ala yhteensä	49,64		
44	Linnustollisesti arvokkaat pellot	128,08	viljelyn jatkaminen / muu	lumo
45	Tulvivat tai veden vaivaamat alueet	6,36	muu	lumo

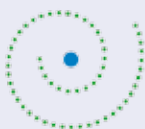
Liite 3. Kohdekartta

KUVAILELLEHTI

Julkaisija	Kainuun ympäristökeskus	Julkaisu-aika joulukuu 2006
Tekijä(t)	Anna Lassila ja Teppo Helo	
Julkaisun nimi	Maatalousympäristön luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma – Kajaanin Paltaniemi	
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut		
Tiivistelmä	<p>Paltaniemen maisemallisesti arvokas kylä sijaitsee Oulujärven rannalla, tasalakisen rantatörmän päällä. Alueella on pitkä asutus- ja maataloushistoria. Tällä hetkellä Paltaniemellä tuotetaan maitoa, viljaa ja heinää. Myös hevosia on kylässä parisenkymmentä. Alueelta kartoitettiin kesällä 2006 maatalousympäristössä olevia luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaita kohteita. Perinteisten niitty- ja laidunalueiden lisäksi kartoitettiin myös pienialaisempia kohteita, kuten erilaisia reunavyöhykkeitä ja saarekkeitä.</p> <p>Alueelta rajattiin yhteensä 43 kohdetta, joille annettiin hoitosuositukset. Lisäksi kerrotaan yleisemmin maatalousympäristössä olevien elinympäristöjen hoidosta. Aikaisemmin yleinen luonnonlaidunten käyttö on loppunut Paltaniemellä lähes kokonaan. Tällä hetkellä käytössä on yksi rantalaidun. Kartoituksessa löytyi 10 kpl käytöstä poistuneita eriasteisesti umpeenkasvaneita perinnebiotooppeja. Nämä kohteet ovat edelleen käyttö- / kunnostuskelpoisia. Muista kohteista pinta-alaltaan suurin ryhmä olivat rantatasanteella ja -törmällä olevat alueet (yhteensä 25,29 ha). Näiden kohteiden laidunnus lisäisi myös ranta-alueiden linnustollista merkitystä. Erilaisia pellon reunavyöhykkeitä löytyi yhteensä 11 kpl. Kaikkien kohteiden yhteispinta-ala on noin 50 hehtaaria.</p> <p>Ahonoidanlukko oli ainoa kohteilla tavattava uhanalainen kasvilaji. Perinnebiotoopeilla huomionarvoisista kasvilajeista yleisimpiä olivat ahomansikka sekä nurmitatar, joista jälkimmäinen on löytänyt kasvupaikkoja myös teiden ja avo-ojien pientareilta. Linnustollisesti Paltaniemellä on merkitystä koko Kainuun mittakaavassa. Peltolinnuston kannalta suotuisimpia alueita ovat laajimmat yhtenäisinä säilyneet peltoalueet kylän keski- ja länsiosassa. Uhanalaisista linnuista on alueelta runsaasti havaintoja.</p> <p>Viljelyn jatkuminen alueella on sekä luonnon monimuotoisuuden että maiseman kannalta keskeistä. Tätä yleissuunnitelmaa voi käyttää apuna erityisympäristötukia haettaessa.</p>	
Asiasanat	luonnon monimuotoisuus, maatalousympäristö, elinympäristöjen hoito, luonnon monimuotoisuuden yleissuunnittelu, Paltaniemi	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Kainuun ympäristökeskuksen raportteja 2/2006	
Julkaisun tema		
Projekti-hankkeen nimi ja projektin numero		
Rahoittaja/ Toimeksiantaja	Maa- ja metsätalousministeriö	
Projektiryhmään kuuluvat organisaatiot		
	ISSN 1796-1955 (pain.) 1796-1963 (verkkoj.)	ISBN 952-11-2422-9 (nid.) 952-11-3423-7 (pdf)
	Sivuja 46	Kieli Suomi
	Luottamuksellisuus Julkinen	Hinta
Julkaisun myynti/ Jakaja	Kainuun ympäristökeskus, puh. 020 490 6510, fax 020 490 6577 kirjaamo.kai@ymparisto.fi	
Julkaisun kustantaja	Kainuun ympäristökeskus	
Painopaikka ja -aika	Kajaanin Kirjapaino Oy 2006	
Muut tiedot		

KAINUUN
YMPÄRISTÖKESKUS

ISBN 952-11-2422-9 (nid.)

ISBN 952-11-2423-7 (PDF)

ISSN 1796-1955 (pain.)

ISSN 1796-1963 (verkkoj.)